Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашаrlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувлу 1923 шера дени ♦ ШОЛТТА, 30 ИЮНЬ, 1984 ШУ. ♦ № 78 (6956). ♦ Мах 3 кеп.

СИХЕИ ДИКЕИ ЧУЭЦА ХЬУВКЪАМ!

ХIара сахьатах пайда эцаш

1600 гектар мукх а болаш 4810 гектара тlара ма бола ялат чуэца дезаш ба укх ахкан денош Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза къахьегамхой.

24 июне кlи-марс дlаболабьб совхоза механизированни комплексо. Мукх хьокхаш касарех Iобуллаш а ерда метаргlбар оврдаш а 33 комбайн я.

Кхаь дийнахь 1300 гектара тlара ялат а хьекхад хlаьта 550 гектара тlара дар аьрда а аьрдад шоашта юкъе шерра социалистически яхь йоаржаль къахьегаш болча комбайнераша.

Шоай низ дlакхоачар ду цар цхьанкха хlана а ца дойташ сихея дикеэ ялат чуйица данкха тlерташ. ХIаьта царна юкъе къахьегама овсарле эттара дакхаrlа йолаш болх бу Айдисиев Адама, Дагаев Мухьмада, Идиев Ювлаза, Хамидов Висха, кхьбараша. Шоай бехкаrlа комбайнашка сайца ха янихийтац кхай тlаре центральни хьаттé ялат дlакхухьаш болча шофераша а. ХIаьта царна юкъе аьржача яхье белгалбаьннаб Садулаев Ваха, Солтамурадов Саидэмин, Албеков Ваха, кхьбараш.

— Деррига ма бола ялат 100 балха сахьата чуйица данкха дерхlаш да тхо, — боах совхоза директора С. Уцуева. — Кlи-марса баьхаш цу юкъа чакхдахара мел эца хьалаш долаш ба комплекса болхаой.

Укх шера пачхьалкхенга 1400 тонн ма бола ялат дохка дезаш я ва совхоз. Из декхар толаме кхоачашде торо йолаш я.

С. СУРХОЕВ.

СУРТАШ ТIА: 1. (Аьрдехьара аьттехьа) «Горячеисточненский» совхоза партнома секретарь Гехаев Мовлат, хьалхадаьтта комбайнер Дагаев Мухьмад.

2. Ялат чуэцаш йоаха комбайнаш.

З. БАТЧАЕВА сурташ.

Оарц дала!

ДОАКЪАР КIЕЗИГА КИЙЧДАЬД

Цхьайтталагlча пятилетна кхаь шера планаrlа йоаха йоагlар 3130 тонн йолаш пачхьалкхенга 2964 тонн мара шура екхаш Сунженски района Кирова цlераrlча колхоза хьайбаш лелаяйраша. 86,6 процент мара кхоачашьяьяц тха доххара план.

Уж кхоачамбоа ц а р а ш кийсдалийтарах дlадахача кхаь шера 1044,7 эзар сом ве хиннад колхоза хьайбаш лелаярах.

Цул дерттера бахьан да Iаь заманахьа дика долаш шоай хьайбаш Iаьтара дахара а пачхьалкхенга цар продукташ йоххара планаш кхоачашьяра а хиланза даргдоаца мошея гlожен доакъар цу боахаме хлоачам хьалаа Iалашйеш ца хилар.

Иштта хlара шер-шера вочa хьале колхоз кийслуш хилча цlенхаштта уйла е йоагlар дlахо йодача хана цу тайпара хlама ца кийсдалийтара, шоай хьайбашта шортта доакъар хургдола гlулакх вlаштlехьдаккхара. Мишта дlадоах кхерча шера из кийчдара балхаш?

Доацца аьлча, республика месечниках 560 тонн йол, 1000 тонн сенаж, 120 тонн баьца хьоар кийчде дезаш яр колхоз. ХIаьта 25 июнь хьатlаотташ шига 110 тонн йол, 50 тонн сенаж, 30 тонн баьца хьоар мара кийчдаьдац.

Колхоза председатела В. В. Кузнецова яхачох гусеничнн тракторашкlезига к боалаче, цуа совгlа тоьаш бац механизаторащ а.

Хьагуча суртах цхьаца бахьанаш а лехаш укх шера а кхоачам хилла доакъар Iалаш ца деш колхоза хьайбаш меца дисар кхерам болаш да гlулакх.

Дош кхоачашдергда

Укх шера 3858 гектар ма бола ялати 317 горохи хьалкхеяьй Грозненски района 1 Мая цlераrlча колхоза механизатораша. 18 комбайнаца цар хьувкъам чуэца болабьб Гуваев Имранера Тимошенко Викторея кулгалдеш йолча бригадашнерча болхлоша.

Хьанхара ардара къаьсткъаьста долаш а цхьана долаш а сардаш латт 1381 гектара тlара мукх. Цох 27 июнь хьатlаотташ хьекха а хьекха касарех Iобиллаб 323 гектар хулаш бар. ХIаьта 115 гектара тlара бар хьакхара ардари цхьана долаш чуйиниб.

Шит дийнахьа хьекха касарех Iойллай 231 гектара тlара горох а. Юкъе йисар цхьаь балха дийнахьа хьекха якха лерхlаш ба къахьегама овсарле лакха йолаш болх беш бола [illegible] байнераш. Иштта, СК-5 яха комбайн лехкаш волча Хазбулатов Висанта хlара балха дийнахьа 18—20 гектара тlара горох хьокх, нормаrlа хьекха йоагlар 6 гектар йолаш. Цул дукха тlехьа ца бусаш къахьег Саидов Абосуньна. Хамзурадов Салмана, кхьбараша.

Дика эттача хоттама денош ка бола ялат сихея динен чуйица даккхара шоашта юкъе социалистически яхь а йоаржаль хьанар айдеина къахьегаш ба комбайнераш, трактористаш, шофераш.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

Социалистически яхь дикена

ХЬАНАР АЙДАЬ КЪАХЬЕГ

«ХIара балха дийнахьа дисциплина тlехдикен хьадер дукхаrlен хилийта!» яхача девизаrlа шерра социалистически яхь йоаржальча «Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьтахоша беттагара беттага дикаrlа хулийт шоай производственни хьокхамаш. Из де цар вlаштlехьдоал къахьнача скважинехи балха ханахи бизза пайда ийбарах. Хьал дит ди хьалха рапорт деннад цар ах шера плаш кхоачашьярах. Лийрхlачул 14300 тонн гарга мехкдаьтта дукхаrlа даьккхад НГДУ коллективо. Задание совгlа кьахала йоаккхаргьа 530 эзар герга сом мах бола товарни продукци. Къахьегама овсарле лакхьара задани 102,8 процент кхоачашьаьй цо.

Балха тlа кхьга бригадашта хьекхам а телаш, яхье хьалха латт С. С. Бардуниян В. К. Ерваидиин керта латтача бригадай коллективаш.

ХЬАЛХА ЛАТТ

Вай республикерча мехкдаьттен газа йоахача управленешта юкъе укх шера лархача социалистически яхье хаддаиза керте латташ хьайоагlаш республиканску Сийлен улга тlа йолаш я «Старогрознефть» НГДУ мехкдаьтталой коллектив. Ях бетта цаен 25 июне кхоачаш а дь, планаrlа дархlачул совгlа цо даьккхад ах бlаь эзар совгlа тонн «lаьржа дешув».

Уж толамаш доакъа дакъа дакъа а лоацам. «Старогрознефть» НГДУ цехаш я юкъерча социалистически яхье хьалхара моттиг лаьцай Кузьмин Анатолий Владимирович керте латтача йиьалгlча цехан Скорцов Виталий Кирилловича кулгалдеча шьоалгlча цехан коллективаш.

КПСС ОБКОМЕ

Ший арглаарча заседане КПСС обкома бюро хьежай «КПСС ЦК Политбюро соцамгеи КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста К. У. Черненкос ешача рекомендацешца хьежна цхьайтталагlча пятилеткан 2000-ча шерага кхаччалцен НГIАССР экономически социальни дегIайоалаяра кертера лостамаш кийчдара чакхдоахача гlулакхий хьакъехьарча» дешага.

Парте обкома бюрос НГIАССР Министрий Совета, министерствашта, ведомствашта, производственни объединенештеи предприятештеи, отраслеви Iилма-тохкама институташта, горрайисполкомашта тlадиллад 1986—1990 шерашкеи 2000-ча шерага кхаччалца йолча юкъагlен НГIАССР экономически социальни дегIайоалаяра Керттерча лостамий проект кийчъе йолалуга, цу гlулакха Центральни Комитета установкаш новкъоста К. У. Черненко рекомендацеш чакхйоахилга Iалаш а дь.

Республика экономически социальни дегIайоалаяра плана проект оттаяра беш бола беррига болх вlаштlехьбахара вlашагlъеллай КПСС обкома шолгlа секретарь нов. Д. Г. Завгаев керте а волаш йола КПСС обкома комисси.

КПСС обкома бюрос партийни, советски, боахама органаш, общественни организацеш декхарйела цьй 1981—1985 шерашка республика экономически социальни дегIайоалаяра план кхоачашьяра лелама кlоаргга анализ е а цхьайтталагlча пятилетка планаши социалистически декхараш толаме кхоачашдара, республика экономике мерда толамаш доахийтаргдолаш йола чlоагlа база хьаяра тlадеравдаь гlулакхаш кхы тlа чакхдаха а.

Стахановски балама 50 шу дизарца юзаенна чакхйоахаргйолча массехк организационни пропагандистски мероприятега а хьежа, парте обкома бюрос партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, боахама органашта тlадиллад стахановски болама 50 шу дизарца юзаенна мероприятеш кийчъелтеи чакхйоахилгеи, КПСС XXVI съезда, цул тlехьагlа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. К. У. Черненкос даьча къамаьлашкара положенеш выводаш чакхъяхара, 1984-чеи 1985-чеи шерий, бlарччача цхьайтталагlча пятилетка планаши социалистически декхараши ханал хьалха кхоачашдара къахьегама коллективаш, беррига къахьегамхой оарцагlбахара долча декхараш уж тlа а ерзаьь.

Цу юбилейх социалистически яхьа принципашта, стахановски болама сийлахьча историех опытая пропаганда яра, хlанзарча хьалашка цун традицеш дlахояхьаран дегIайоалаяран массе оагlорахьара пайда эцилга.

«Гойтара агитаци дlахо эргалькхоа тоаяра хьанъехьа» КПСС обкома бюрос тlайндача соцам тlа белгалдоаккх, дукхача партийни комитеташа, парте XXVI съезда, цул тlехьагlа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш кхоачаш а еш, гойтара агитацена дош дола кулгаш чlоагlдаь, из малагlча хьал тlа а хьахьокхаш критически анализ яь, агитационно - изобразительни средстваш нулоацам лоархlамегlара боахама - политически декхараш кхоачашдара тlаберзабаь хилар.

Цуйца цхьана партийни организацешна идеологически, массово - политически балха тlа хlана а мела пайда эц гойтара агитацен политически плакатеи торонех. Гойтара агитаци дукхача даькъе реальни вахарах хоадаль еш я, цо кlезига влияни ю къахьегама коллективай практически гlулакхашта, геттара -гоадий гlеттаду саготаrlа дола дешаш. Тlехьайисай из советски наькха лакхбеннача политически культурни боарамах.

КПСС обкома бюрос КПСС горкомаш, райкомаш, республика министерствашеи ведомствашеи декхарйела яьй гойтара агитаци вlаштlехьъяккхара даькъера кхоачамбоацараш дlадаха, гойтара агитацева дош дола кулгал, цун идейни чулоацама, тематически лостамаи художественни боарамаи лоаттабу тlахьожам чlоагlбара тlадерзадаь хьадда гlулакхаш кийчден чакхдахен.

КПСС обкома бюрос чlоагlъяьй правопорядок лораелга тоадаран боккъонаш телхаерашца лоаттабу къовсам чlоагlбаран кхы тlа а чакхйоахаргйолча мероприятей план. Партийни, советски, боахама, административни органий уйла тlерхаяьй правопорядок лораяран боккъонаш телхаерашца лоаттабу къовсам чlоагlбаран беш бола болх дlахо тоабара, общественни порядок Iалашъяран социалистически законность чlоагlъяран, пачхьалкхеи общественни хlамаш лечкъаерашца, хулиганашца, къаьш айлерашца, спекулянташца лоаттабу къовсам чlоагlбара тlаерзаяь мероприятеш чакхъяхара.

КПСС обкома бюро хьежай парте XXVI съездеи КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленумеи дlалийхарашка хьежна Нохч - ГIалгlай историе, социологе, филологе институто бе -безача балхага. Тlайнцача соцам тlа белгалдоаьх, института Iилма-тохкамен идеологически гlулакхаш хlинз а тахан дlадехараша ма яххара ца хилар. Тохкамий проблематике хьалхаrlа а санна дукхаrlа яраш лоадам боаца темаш я, йоккха моттиг тел гаьнна хьалха дlаяхача исторически ханара событеш Iомаяра. Дукхача даькъе Iилман болхлой шоай «диссертационни» хьашташ кхоачашдарца кхоачам беш да токкамаш, цукхьа къайлу цар кругозор, гlо дац Iилман тохкамий лоархlам лакхберан довзочаш шердаран. Цу цхьан ханна дуаца доагlача тайпара дийца а дац, кlоарга систематизировании тохкам бах а дац Советски Iадала шерашка республика индустриальни дегlаера, Iилма-технически революци чакхъяккхара дешаш. Мела тохк къахьегамхошта интернациональни атеистически кхетам балара проблемаш.

Геттара кlезига теркам тlабоххийт советски общества социальни структурана, социалистически быта хула хуанамаш, дукхача къамий социалистически культура нохч-гlалгlай культура дегlаахаре еш йола влияни йовзара, кхетам балара, идеологически балха формаши методаши тахкара.

Дукхача балхахоша тохкамаш деш теххаю партийность деррига дош дар Iилма дlадехьача тайпара нийса дарен принцип, тернальц цу е вонх проблемай даькъе Iилмие хьахиния концепцеш. Царех цхьабараша гучадувлийт политически нийса доаца хетараш, исторически общественни яланеш классови наьтьаца ягиац, Iилмание хlама доацаш йолча, тенденциозни позицеш тlара ревизеш ю халкьйн историе цхьайолча положенешта. Цар кулгайоазонаш тlа дукха да фактически гlалаташ, марксизма-ленинизма классикий цитаташ харцахьдоах, шоаш уеттаеча положенешта аргументаци тема хала долаш ю. Цхьабакьда, цу фактий бе боагlача тайпара партийни Iаьдалагlа принципиальни мах бец. Балхахошта кхетам лац цар идейно - политически боарам хила безача тайпара лакха хургболаш, цар нравственность коммунистически хургйолаш.

Цу деррига дикка лохъю республика обществоведий балха координировани е езаш йола центр хила езача института авторитет. ХIаьта из да института дирекце а партийни организаце а балхаца боевитость йоагlаш йола ирал ца хилар, секторашкара а Iилман балхахошкара а деха доагlар хьа ца дихар бальцан долаш хинна хlама.

Института партийни организаце е йоагlаш йола влияни яц коллективаи творчески болх тоабара, эсала анализ ю латтача гlулакха, кlоарга хьаийц Iилман болх вlаштlехьа мишта баькхаб а цун чулоацам мишташ а. Де мел дезаш хиннар даьдаьнад. сих дала дезаш хlама дац аьнна йолча уйлашта, субъективизма зеечa практикана, вlаши га дахара, рецензеш озабеама яьяра дукъала кьовсам лоаттабад. Партийни собранешка дукхаrlа долча даькъе кlезига хул гlулакхах даьца, принципиальни критикен [illegible].

КIезига теркам тlабоххийт историе, социологе, филологе института балха КПСС Грозненски горкомо, Ленински райкомо, НГIАССР Министрий Совето.

Института болх эсала а лаьрхlа, КПСС обкома бюро хьалийхар новкъосташкара Н. К. Байбулатовгара, А. Г. Поповгара, В. А. Кодзоевгара гучадаьхи кхоачамбоацараш дlадахара де мел дезар дари Iилман болхлой дегlаепача социализма оттара актуальнегlа йола теоретически практически проблемаш парте XXVI съездо а КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленумо а дlадехарашка хьежна тахкара оарцагlбаьлар.

КПСС обкома бюро йийцай марксистско - ленински образоване декъара шера итоганц, тlайнцаб «Знаией ди дездарах» бола соцам. ХIаьта иштта дийнад организационно-партийни идеологически балха кхьдола дешаш а.

КПСС ЦК Политбюро

КПСС ЦК Политбюро ший арглаарча заседане хьежар комсомола деш дола партийни кулгал тоадарахи кагирхошта коммунистически кхетам балара даькъера цун лоархlам лакхбарахи долча дешага.

Заседане белгал ма даккхара, хlанз 42 миллион кагий нахи мехкарийн юкъе болаш йолча Ленински комсомоло лоархlаме моттиг дlалоац советски общества политически системе, хьинаре даькъа доаш экономика, Iилма, культура дегIайоалаеча, социалистически яхь дlахо йоаржаеча, мехка оборонин низ чlоагlбеча. Комсомол иштта хьинар долаш хилара мерттера хьал да КПСС XXVI съезда, цул тlехьагlа хиннача ЦК Пленумий решенеша воздействи а еш, формаши методаши мердача чулоацамца хьалъюзаш, тоалуш бlаьхий хулаш болча кагирхой болама Коммунистически парте оагlонгахьара кулгалдар.

Цуйца цхьана дегlаена социализм эргальккха тоаяра даькъерча дукхапланови декхараша, вlашдухьала латтача дунен шин системана юкъера къовсам чlоагlбаларо дlадех комсомола деш дола партийни кулгал, хьатlакхувча поахала кхетам балара деррига гlулакх дlахо тоадега. Машар хила метаргlбац комсомола кулгалдечен комсомольски организацей гlулакхашкея долча кхоачамбоацарашца.

КПСС ЦК Политбюрос белгалдаьккхар, хьатlакхувча поахала кхетам балара гlулакх дlахо тоадега лоархlамегlара партийни, пачхьалкхен, деррига халкъа гlулакх санна, вай Даьхен кхоане тешаме Iалашъяра дош санна лархlа доагlаш хилар. ХIанзарча хьалашка тlехьтlехьа бокихаrlча лоархlаме хул шие комсомола III съезде къамаьл деш В. И. Ленина кагирхошка даь исторически васкет: коммунизме даха Iомале. Партийни организацей декхар — кагий нахи мехкарийн сийлахьа боккхача Ленина вахаререн гlулакхашкарен нийсса масаланца, партен халкъен революционни, тlема, къахьегама традицешца коммунизме беха Iомибар, шоашкоех боккьонца тайпа хилар, цу цхьан хана цар тара хьадехар чlоагlагlа хилийтар, социализма исторически яхьдашта хьалхара пар бехиткхам айбар.

Союзни республикай Компартей ЦК-шта, парте крайкомашта, обкомашта, окружкомашта, горкомаштен райкомаштен, юкхьалцарча партийни организацешта тlадиллад комсомола деш дола кулгал чlоагlдара, кагирхошта кхетам балара даькъера цун лоархlам лакхбара даькъера парте XXVI съезда, цул тlехьагlа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш тешаме кхоачашъергйола гlулакх Iалашделга, парте дегlаена социализм эргальккха тоаяр санна лаьрхlача дукхa оагlош йолаш болча балха комсомол кхы а хьинарегlа юкъеосилга, къона нах коммунизмале боарам боашаш чlоагlа мутlахьа хургболча, советски общества бизза бола гражданаш хургболча уйлашца хьалхебелга.

Боахамеи социально-культурнии гlирсаш хьалдара планаш кхоачашъеча комсомольски организацеша лоаца даькъа доккхагlа хилийта, общественни производстваней Iилма-технически прогрессан интенсификаци яра мерттерча лостамашка кагирхой низаш тlадерзаде дезаш я ВЛКСМ ЦК, комсомола моттигера комитеташ. Партийни комсомольски организацей эггара лоархlамегlа дола гlулакх да кагирхошта идейно - политически правственнии кхетам балар. КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенешца хьалхле а лелаеш, шерача фронтагlа лелабанна бартбац из болх, кагирхой бе-беча категорей специфика, цар образоване боарам, хlамах санкер, хьашташи безам барами тервал а деш, къона саг вlаштlехьа а ваьнна хьотташ йола еррига сфераш чулаца, кагирхошта хаддаиза тlехь-тlехьа чlоагlагlа тlема - патриотически кхетам тела беза. Дlахо а лакхлуш дlабаха беза дешара заведеней вахарера, школьни реформа чакхйоакхкхачара, пионерски организацена кулгалдечара комсомольски организацей лоархlам. Дезале а шоаде а, къахьегама коллективе, пионерски комсомольски организацешка дешар хьехарен кхетам баларен еррига атмосфера коллективизма, идейноста, иждивенчествоца, кlаша бе-башха ца хеташ йолча уйлаца, вайца тарлургйоаца идеологи юкъенкхахьа гlертарца машар хургбоаца дукхоалиш, массе оагlорахьара дегlаена саг вlаштlехьваккхара хьинаре тlо деш хила еза.

Коммунизм хьалъяра даькъера ВЛКСМ лоархlам лакхбаларо дlадех, Политбюрос белгал ма даккхара, комсомол дlахо организационно - политически чlоагlъелга, цун еррига звенья, къаьстта а юкхьанцарча партийни организацей деналн самодеятельни характери чlоагlъелга. Из декхар кертте дlаоттаде деза, балха стиль, формаши методаши, комсомольски кадраш хьахаржари кхетаяри тоя а деш.

Цу дешаа лаьца КПСС ЦК-ас тlайнцача соцама текст кепатеха арайоаккхаргья.

СССР Энергетически программа а партен правительствам кхыйола решенеш а кхоачашъяра тlахьожам оттабаре кепе КПСС ЦК Политбюрос ладийгlар атомни энергетика дегlаяра а атомни машиностроена Iилмани производственнии потенциал хьаяра а леламах лаьца министраша П. С. Непорожнеи Е. П. Славскеи яьча докладашка. Цу лоархlамеча гlулакха тlа даьха толамаш белгал а доахаш, Политбюрос боахама кулгалхой, моттигерча партийнии советскии органий уйла тlаерзайир укх гаргарча хана дlадаханза даргдоацача кхоачамбоацарашта. Чакхдаькачул тlехьагlа советски энергетика лоархlамеча компонентах цаl хилара тарра мехка атомни электростанцей сеть кхы а эффективнегlа дегlакхувлен болх тоабен йиш хулийтаргйолаш дола гlулакхаш белгалдаьд.

КПСС ЦК Политбюрос къоабалйир вай партенеи мехкаштеи юкъе вежарашха цхьаьна лелаеча гlулакхий еррига оагlош дlахо дегlакхувларен цар эффективность лакхъярен наькъаш а дувцаш новкъоста К. У. Черненкос Лаоса Халкъа-Революционни парте ЦК Генеральни секретараца, ЛНДР Министрий Совета Председателаца Кайсон Фомвиханаца яь беседа.

Политбюро заседане хьежар новкъост К. У. Черненко къам мукъадаккхара Сандинистски фронта Къаман кулгала членаца, Никарагуа Къам юхаоттадара правительстве Кулгалдеча совета координатора Д. Ортегаца вlашагlкхетара итогашка. Никарагуа шоай мехка партlатон кортамукъален империалистически низий гегемонистски агрессивни гlулакхех лорае лаьрхlа хилар Советски Союзо хьаллацара гlулакх хувшалургдолаш доашилга баьгдир, региона проблемаш нийсхон ларда тlа переговораш яра наькъаца политически къоастаделта лоархlаме хилар белгалдаьккхар.

КПСС ЦК Политбюрос ладийгlар вай мехка Французски Республика президента Ф. Миттерана визит йолча хана хиннача переговорий итогех лаьца баьча хоамага. Белгалдаьккхар, новкъоста К. У. Черненкос а, хlаьта иштта новкъосташа А. А. Громыкос, Г. А. Алиева, Советски пачхьалкхен кхьча делегацешта а Ф. Миттерани цен французски делегаце членашцен яь переговораш беседаши боккхача лоархlаме арахьара политически аги хилар. Визита итогаша йоккхий тороваш хьаела, нагахьа санна шаккхе оагlув ма де гlерташ хуле, цхьана арахьара политически гlулакхаш, экономически бувзамаш лелалара, Iилма-технически культурни обменаш яра даькъе советско-французски отношенеш дикка шеръяран хlоаргъяран. Цо торо хулийтаргья разрядка, Европен деррига дунен тlен машари хкерамалеи чlоагlъяр духье лоаттабеча къовсама политика дlахо хьинарегlа чакхъяхара.

КПСС ЦК Политбюро заседане иштта хьежар вай мехка чурчеи арахьарчеи политика цхьадолча кхьча дешашка а.

НГIАССР Министрий Советеи облсовпрофеи

ФЕРМАШТА—ШОРТТА ДОАКЪАР!

Доакъар кийчдара йола республикански месячник 1984 шера 1 августага кхаччалца йlаьхъяьй

Массе метте, республика еррига районашка дlайийнен эрий тlаьхнеи балхаш хьалтlаалераш дегlаахарах аьттув бола хьалаш кийсдаккхад, торо я гlоккхи новкъер доакъарши кийчдара объемаш дикка йоккхагlа хилийта. Цуйца дувзадена Нохч-ГIалгlай АССР Министрий Советом облсовпрофом 1984 шера 1 августе кхаччалца дlадlаьхдаьд доакъар кийчдара месячник.

КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеш

КУЛГАЛХО А КХЕТАМЛУР А

Парте Центральни Комитето хIара кулгалхочуннгара дIадех боккхача гIулакхаш чакхдоахаш санна шоай коллективашка доагIа морально-психологически хьалаш а хьедир, хIаьта из да хIара кулгалхо производства дика организатор хинна ца Iеш, наха кхетам дур а хила веза яхилга. Цу хьакъехьа дувцилга дийхар парте Сунженски райкома шоллагIча секретарага КАРДАНЬСКИЙ Валентин Петровичега тха корреспондента.

— Валентин Петрович, шоай кадраех боккъоьца вай хамера кулгалхой хулга Iалашдера фу тайпарча балхан формаех методех пайда ийбу оаш?

— Эггара хьалха царех хIаракар шийна тIадилла декхар бехктонхаме хеташ кхоачашдеш хулга Iалашде гIерт. ХIаьта шийн декхар цу тайпара кхоачашдеш волчо де мел доагIар ду балха тIа организованность, дисциплина, порядок хилийтара. ХIаьта из декхар кховчашду организаторски, боахама, идеологически балха ерригача арсеналаца. ТIаккха из де цун дикагIа вIаштIехьдаргда, вагахьа санна Iилма-технически прогресс сихьеш йола рычагаш йовзаш, царех балха тIа аьттонца пайда эца хоаш хуле. ХIаьта из карагIдаргдац кулгалхоше даим шийн профессиональни, идейно-теоретически боарам лакхбеш, из делга шийна карарчаргара хьадехаш ца хуле. Из сага хьалха ца доаккхаш ше де декхарийла ва наха кулгалдеш вар.

Долче, цар шоай коллективашка латта гIулакхаш бахьан бехктонхам айбара эггара пайданегIа йола балха форма я коммунисташ болча кулгалхой отчеташка ладувгIар. Дукха дукхагIйолча партийни организацей балха практике чIоагIденна дIаэттад из гIулакх. Цу хьакъехьа дукха ха йоацаш хинна парте райкома бюро цхьан заседане лаьттача денлах дувца безам бар са.

Цяга КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенешна хьежжа коллектива кхетам луча XX партсъезда цIерагIча колхоза председатела коммуниста Р. А. Крылевскаяс лоацача дакъах дош дийцар. Цун отчет юаца оттаир дуваденна дацар председатела боахама кулгалдеча кхоачамбоацарашк гIалаташи дувлийтарца. Цунца тхо кхычарна дIахьокха гIертар боахама гIулакхаш мел дика леле а кхетама болх белга а боагIача боараме латтца дезилга, кулгалхо даим из дагакхоабаш хила безилга.

Цу боахама экономика укх тIеххьарча хана дикка айеннай, чакхдоахаш да лоархIаме социальни гIулакхаш а. Цу деррига бе боагIа мах а беш, бюрос тIайнача соцам тIа белгалдаьккхар, боахама ерригa подразделенеш цхьетарра болх беш яц, цхьабола юкъерча звеной кулгалхой, кертера специалисташ кхетама болх бара тIера бац, аьнна. Цу тайпарчар отчеташка дукхагIа ладувгIа декхарийла йир цу колхоза партком.

Кулгалхой отчеташка дIахорча хана а дукхагIа ладувгIа лаьрхIа я парте райком. ХIаьта из нонагIа делга цо хаддаза хьа а дех партийни организацей лохерча звеньяшкара.

Ишта, боккхача маькера гIулакх да кулгалхой, вах бахача дIа а ухаш, царца вIашагIкхетараш чакхдахар, цаI дола политденош дир, юрташка хулача сходашка уж давъа доацаш хилар. Аллха укх тIеххьарча хана сходаш хиннай Нестеровская, Ассиновская, Троицкая станицашка, Карабулак поселке. ХIаьта кхычa юрташка а ергIйолаш я уж.

Валентин Петрович, шоай дикагIа бола кулгалхой санна таламеста болх бераш а белгалбоахилга довр тхона.

— Шоаш кхоачашду моллагIа декхар, хьалхе из кIоарга такха а тахке, комплексно чакхдоахаш, хьакъале боахама, организаторски гIулакхаш кхетама балхаца вIашш тардеш оамалаш я «Сельхозтехника» МРО управляюще Жилин Алексей Александровича, Ленина цIерагIча колхоза председатела Чилаев Шудин Вахаевича, «Сунжамежрайгаз» эксплуатационно - производствени управлене начальника Горобец Валентина Николаевнай, ялат хьачуйийдеча предприяте директора Арчаков Османа Вахий, Ассиновски консерни завода директора Руденко Александр Федоровича.

Цунца цхьана болаш бе шоай коллективаш хьалхашна увтта декхараш кхоачашдара даим ахар санна оарцагIъяха ца могаш, кхетама балха лертIа лоархIам ца беш бараш а. Из ала доагIа «Победа» колхоза председатель йолча Р. Г. Гесанах, ПМК-7 начальниках В. Н. Логачевх, рудин йоаца материалаш арахецаче завода директорах Б. Э. Долаковх, кирпичкаш еча завода директорах А. А. Саралиевх.

Парте райкома бюро заседанешка, пленумашка, активашка шоай балхах дийца кайоалаш бараца цхьана даим белгалбоах кхетама балха бе боагIа лоархIам беш боацараш, гIалаташ дувлийтараш, мелал гойтараш, инициатива йоацараш. Из тха декхар да, дIахо йодача хана а из болх кхы а хьадагIа бе а хьожаргда. ХIаьта фуннагIа - моллагIа дича тоабала дага боацарех къастача ца доалаш а нийсденнад. Кулгалделга Iалаш ца дерах; шоашта болча аьттов балха гIулакхах пайда ийбарах укх тIеххьарча хана балхара а партера а дIабаьхаб «Победа» колхоза председатель А. А. Ампилов, райбыткомбината директор А. К. Шаповалов, Карабулакски производственно-технически Iалашони оборудованена комплектаци ярен управлене база начальник М. Б. Цыздоев, кхыбараш. ХIаьта кIезига бац Iалаьмате дукха шоашца болх ца бича бята йиш йоацараш а. Уж тайпа бараш гIалат ду аьнна шоаш атта хьалувцийтаргболаш хилац. Уж шоай гIулакхаш цкъаза партийни, советски органашта качдехка гIерташ, мичча тайпара ль а къен кхоачаешъе, из вIаштIехь ца даьлча цIи яьккха дага мел хоагIар бехке ве гIерташ хул. Цхьан дешаца аьлча, оала доща гIулакхи вIашагIкхеташ хилац.

МоллагIа кулгалхо ше денвача приказех, распоряженех бухсоацаш хьа фу хургда хьалхе а ховш хила веза. ТIаккха фуннагIа - моллагIа тIехьагIа хуле а аьнна шийна бехказвала бахьан Iалашдир дукха приказ кийч а дий Iоховш бола кулгалхой хIана а болаш болга вай ховш ма дий. Цу тайпарчар хIара ден а бус а ахар санна йоахо еш хилаш шоай коллективе йоагIа атмосфера хьаяра. ТIаккха цхьа моллагIа дола хатар нийкха моттиг нийсъелча, ай ца деш цхьанках хIама мича дитад аз, яхаш кхетанцера мостанце ухаш лелаш хул.

Цун уйла йича бакъахьа хетар сона юххьанцарча партийни организацешка, коммунисташа. Ма дарра аьлча, лакхе вай балхара а партера а дIабаьхаб аьнна бийцараш цу финалага кхоачаргбацар, вагахьа санна царна кхьаппа болх бахьча коммунисташа, парторганизацешка хаийнахьа царна бакъахьара хьехам бел, уж тоахатеха йаларе. ХIаьта кулгалхо шийн заместителашца, кертерча специалисташца болх беш санна мугIарерча къахьегамхой хIара деннара къахьегама гIулакхаш, цар дог-уйла, хьашташ довзаш а хила веза. КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме ма аллара: «Наха гуччахьа къамаьл дарах кхехка везаш. Долче, вай политика дIайовзийта а нах Iомабе а хайна ца Iеш, нахагара шё хьаIомавала, оалаш ма хиллара, царгара низ хьайбе хоаш а хила веза. Из хIара кулгалхочун декхар хинна ца Iеш, цунна шийна чIоагIа доаш дола хIама а хила деза».

Парте из дIадехар кхоачашдара кулгалхашца эггара хьалха де доагIар фуд?

— ХIара кулгалхо организатор санна парте беча идеологически балха дакъе кхоачашдеш шийн хьадда декхар а долаш, шоай коллективе а нах бахача а кхетам луш хила веза. Вай лакхе хьоахадаь ма хиллара, из декхар цар Iалашду нах бахача дIа а ухаш, царна хьалхашка къамаьлаш дарна, парте райкома докладчикаш лектораш хилара гарра, бетта цкъа деча политденошка дакъе лацарца, шоай коллективашка идеологически планеркаш чакхьяхарца, кхетам белара еча кхыча мероприятешка дакъа лацарца. ХIаьта коллективерча нахацара чIоагIа бувзамаш лоаттадара, царна партен правительствах чурен арахьарен политика дIайовзийтара, предприятеле е боахама хьалхешка латта юкъара декхар кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбахара аьттув боалийташ хIама да кулгалхо ше пропагандист хилар. Цу декхарах лоархIаме партийни поручени лоархIаш бола кулгалхой - пропагандисташ тIа-тIа дукхагIа хулаш боагIа. Ишта, шоай гIулакх хьаькъале леладеш бола пропагандисташ бе колхозий председателаш ии. Ю. Я. Зиборов, Р. А. Крылевская, А. Ю. Оздоев, хьун комбината директор Ю. В. Тарабрин, дуккха кхыбараш. Цу гIулакхо царна новкъостал ду шоай коллективашка латта хьалаш дикагIа довзара, дисциплиней порядоки чIоагIъяра, хьалхалатта опыт, къахьегама прогрессивни методаш балха хьинаргIа юкъехуьлара, и. кх. дI.

Ишта, нонагIа хинна из декхар кхоачашдеш бола керттера специалисташ, юкъерча звеной кулгалхой. ХIаьта тIехьарбарех дукхагIбараш шоай подразделенешка политинформатораш, агитатораш болаш а ма бий.

ХIаьта нийса хургдац цу балхах кIаххарбоваь гIерта боккха а оIамига а кулгалхой тхьецига бац аьлча. ХIаьта вай лакхе белгалбаьхараш санна бараша кхетам балара декхараш тесса леладу, уж къамаьлаш деш совдоа ха йове езаш аьнна хетараш а цIенбенна дIабаьхнабац, ва гучахьа хьаяла лоархIа ца бой а. Царна цIаькха а дагалохийта безам бар са: «Идеологически болх — ерригача парте гIулакх, долче, хIара коммуниста а гIулакх» яха повкъоста Константин Устинович Черненкос аьнна дешаш.

Вахаре денале никъ лувцарех

ИРАЗА ХЬАСТ—КЪАХЬЕГАМ

Шийн саналетамга, оамалашка, кералаьца гIулакх дог лазаш а тешаме а чакхдоакхарга диллача боиъонца шийн заман сег а ала доагIа Грозненски кога гIирс беча фабрика юкъерча кулгалдеча болхлоех дикагIъяр санна белгалйоаккхаш йола Торшхоева Султана Роза. Ше хьаш хьежача хана нийсса ах — вурийтта шу — укхаза къахьегаш дIайитьай цо. ХIаьта из юкъ цунна беркате хинна аьл ала йиш я цу.

Юкъера школа чаки а ьяккха 1967 шера училищала укхаза № 3 йолча швейно-пошивочни цеха болх бе йоаннай из. ХIанз цунна вIалле а йоадамболаш ца хета операцеш а дукхьаца низкъала хетар, бакъда, ше де хьатIайица гIулакх сихагIа довзе гIертаж яр къона йоI. Цу хана цига, потока мастер а волаш, къахьегаш вар Эжаев Хьусейна Аюп. Цо шийна дах новкъостал, бах хьахам хIанз а бицбаланза а цунна санна кхычарна а дегIа бернаш хоаш а я из. ХIаьта юхьенца къахьега йолалеча, керда дIадоладаьча гIулакха Iа-ата лоарIа ца ваха кьонахчунга хьалхарча хьехамао оала дош, из эшача метте хьалланцар чIоагIа лоархIаме дола хоаш ма дий. Дукхача дакъе цох тийше а хул сага болча хьалхара къахьегама гIа шаьра хилар, дог ца эккхаш юххьенца деш шийн балха тIа шаьрденна а цун къайлахашта хы а чIоагIагIа дугIаьукленаш а из дIахо вахар.

Ишта гонахьарчар эшар хьахьежаш хилар а хIаьта квоттердар къона йоI ше мелал гойташ а ца хилар балхан долаш частлешка, кхьметтал, чоалдане лоархIаш йола операцеш а караерзайир цо.

Ишта, из перспектеше йола болхлой йоагIа кхетадир фабрика чулгалхоша. ТIаккха 1971 шера Ростовски швейни промышленностера техникуме заочно деша этта дукха цо кхалохьа № 6 йолча модельно-пошивочни цехе бригадирalle хьажаре. Балха тIа шё лаккъелча, сона деррига дика хов, аз хьар дича даьннад шо, яха дог-уйла цунна чуесса ца хилар гуш де цун дIахорча накъега хьежача. Опыт йолчарца дагайоалар, нийкъале хIама дукъаьлаттача царгара гIо дехар. Мастера Паршиков Михаил Васильевич даим оалача дешаца а гIулакхаца а хьалловцаш, гаддоаккхаш вар тIах аьнна йолча къоначa бригадира.

Ишта цар новкъосталца дукха ца гоеш шийн декхарех дика лоархIеш йола барттайна коллектив вIашагIтоха карагIдаьлар бригадире. Шоаштa хьалхашка латтача декхарех дика лоархIайора цар бригада. Цо из болх беш пхи шу даьлча цу цеха мастералла хьожаю из. Укхаза а ше хIамах дика кайовлаш сег хилар хьаьвеккар цо. Тамаш йолаш хила де дезар цун. Къьастта йолкха а озаш бар керда балха хьеуха къонабераш. Царна гевза хьадамчаш тIатIоагIа ца бича, уж эшача хана хьал ца лаьцача, атта кхьчалье дIабала тарлора. ХIаьта Султана Роза ше а я царга чIоагIа бIаргловкаш. Цунна хоалу юкъьенца болх бIубенна хьабулаш воацар, ше начальник але е де йиш йола гIо ше а ду, из да могаш бола кхыбараш декхарийла а бу. Цун из оамал а хьасапе ца йиш бетавц совзне дикагIйола хьекамча санна белгал е йоакхаш, облсовпрофа Сийлен грамота елар Торшхоевна.

Кхоачам болаш дийше а производстве наха болх беъ а хилча хьалхе а ше нахе кулгалде хоаргдолга хьальекъоча сага нахагара доагIар хьадеза хоаргаа аьнна яц. Бакъда, укхаза тарлар ца дош цкъа хIама дита йиш яц. Нагахь санна командe луш вар моллагIча хIаман тIаьхьа ше дисциплина йолаш хуле, ишта а еша де, кхоц, наха ше хьалхадоаккхар ше хьадена хана цу хьакъехьа хьокхам гойташ хуле а еша аьнна, шийн дош гIулакхаца чIоагIдеш хуле ца кулгалдераш а, из санна, шоай балхах дог а лезаш из хьабена хул. ХIаьта вай юецар нахагара доагIар хьадехаш санна шийгара а ледарло гойташ яц. Цу дакъе цхьакха дог хьарднига коллективе боацигах тийшар со цо цхьана болх бечарца къамаьл дича. Царех цаI а производства ветеран Вальтер Ранса Давыдовна. Укх производстве, мугIарера болхло а йолаш, хьеннеечарех а из, хIаьта дега кIеьаа сег йолчое таре яр. Аз шийга Торшхоевайх лаьцна дувца сона, аьнна, бIаргашка этте хий йоалехаше дIа а даьккха: — Дика дар-их из санна хьабола кулгалхой а къахьегамхоша дIадехар, цар хьашташ кхоачашдара оарцагIболаш белара, — йоахар цо.

Цунна кхы хIама тIатоха дезац аьнна хет сона. Администраце луш йолча цхьа моллагIа йолча характеристикал а дезагIа лоркIа могаргда цо аьнна массаех дош. Цу тайпара из могаш вар фабрика парбюро секретарь Владимир Павлович Морозов а. — Тешаме сег я, моллагIа гIалилла гIулакх хьадда чакхдоаккхаш, — аьлар цо.

Цар из могайора дика организатор хилара тарра. ХIаьта вай хамара кулгалхо, из шийн масштабашка диллача боккха а оIамига хьежбар аьнна бебашха а дац, производство вIаштIехьаккха хоаш санна нахе кхетам луш а хила ма везий. Кхьча тайпара аьлча, боахама, организаторски, кхетама гIулакхаш хьакъале вIашш айха дувзе хоаш из ца хуле шийн балха гIа ма хаттара аьттув баргбац цун.

Бригадиралле балла хьожаьча хана даиз политинформатороле йолаш хьайоагIа Султана Розе. Цунца цхьана ше фабрика профсоюзни комитета член хилара тарра, ше парте лаьттача культурно-массови сектора болх а шера бошш чакхбоаккхи хиннай. ХIаьта цеха начальниксала хьожаьча гIона коммунистически къахьегама школа пропагандист а я из.

— 15 саг чувоагIача тха группа Iомаю «Коь бар — коммунистически оамал» яха курс. Цхьаь цхьа занятиш вIашагIа ца хетаж дешар хьаьоагIа Гайтукаева Малкан, ишта дика дешаш бе хIанз тIадоагIача шера чотагIа къахьегам бала баккхой Мерженова Аза, Бадрудинова Ольга, кхыбараш, — яхаш, дувц Торшхоевас, — ХIаьта теори даим тхоай балха гIулакхаца йихха дувзаш, ладувгIарна Iомадаш хулга Iалашде а гIерт тхо.

Из деррига дIадаьча шийна юIамерча хальъе дружина члена декхарац а бехктонхамца кхоачашдеш хьайоагIа цега кулгалхо. Цунна дика хое цу хьакъехьа цо шийгара цахьа мукъе ледарло бIаргайойтача а мугIарерберий дог эккха тарлуш хилар. ХIаьта цо из гIулакх гешшийт дIахьош хилара тешал ду кирарча шера цунна КПСС Октябрьски райкомой райисполкоми еннача Сийлен грамотас а.

Цеха хIанз ьевш йола еррига продукци дика аьаме хьакъа наха хьер а, хIаьта бийдал ца хилар бахьан долаш тоамато яр еш яц. Наха дIайоарга хьакъа моделаш кьастаста эргезара е цар дикал ма йоагIара хилийтара а йовзо еш а цеха начальник, мастераш, партийни а профсоюзни а организацеш.

— ХIара оршот дийнаха дааха денош чакхдоах цеха, — йоах Султана Розас. — ТIеххьардар долча хана модельни гIирса дикалех дола доа къоастадаьд. Загатовкаш кила ма йоагIара хулга Iалаш ца дарех мастер нов. Федорова мaй беттарча персональни надбавках хьакхай. ХIаьта мастера нов. Азиевай хоамага ладийIар. Кара гIирс технически дакъе лертIа цийIбаш ца хиларах, шоай занятье приспособленеш кхе ца ярах из а бехктохаме хьай.

Бригадин хьисапе къахьегам вIаштIехьбоккхилга шено дIадехар долга дика кхетадеш бa цеха. Мелт белла партерганизаца дийцад из дош. Администраце дIахайтад, нагахь санна швейни потоканка керда конвейераш ца оттайе из гIулакх вIаштIехьдаккха йиш йоацилга. Из бахьан долаш микробригадаш маре вIашагIйоала торо яц.

Укх тIеххьарча шерашка фабрика болхлошта кхьай дика детсад, хьее лоркIаш а йокха общежити, ахкен хана къахьегамхой салоIам вIаштIехьбоаккхийта тоадеьд. ХIаьта а продукце дикал тоаер санна шоашта дукхагIа дагедоллаш дерах дувцаш балха тIа нах, къаьстта кагирхой, дукха хувцалуш хилар белгалдоакх цеха начальника. Хьалхарча кIезигагIа але а 10 процентага дIакхоач из. ХIаьта цхьадолча дакъе цох тийша ма дий продукце дикал лакха хилар а. ХIаьта цул сеготагIа цхьаькха декхар хеташ яц цеха кулгалхо.

ДIаяха пятилетка толаме чакхъяьккхар Торшхоевас, цунна елар «За трудовую доблесть» яха медаль. Шеко яц, кхерера яр а цунна беркате хургхилларах. Цеха къахьегамхой планаш лоархIабеш ба, хIаьта цар кулгалхо шийн бIуьхьомабергболаш яц коллективе доагIа морально-психологически хьалаш хьедара.

С. МАЙСИГОВ.

Тахан—изобретателей рационализаторей Ди

ТЕХНИЧЕСКИ ПРОГРЕСС ДЕГIАКХУВЛАРАШ

КПСС XXVI съезден йул тIехьагIа хиннача парте Пленумийн решенеш кхоачаш а еш, вай республика изобретателашеи рационализаторашеи, ВОИР-а членаша доккха дакъа лоац XI пятилетка заданеш кхоачашъяра юкъе. Динача хьонкамаьца накъабаьхкаб уж шоай цIейна.

1983 шера технически творчестве дакъа лаьцар 8 эзар совгIча сага. 8065 рацпредложенехи 86 изобретенехи пайда а ийца, 11.7 миллион сом кхоралз. Цу лакхе изобретенеш пайда ийцаб — 3.1 миллион сом. ХIаьта вай республика новатораша XI пятилетка шерашка кходаь ахча деррига а 39 миллион сом гарга да.

Соахка тоъал толамаш даьхар 1 миллиона совгIа сом кходаьча СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода, 149 эзар сом кходаьча Карабулакски химреагентий завода. 143 эзар сом кходаьча «Терек» яхача мебеллаш хьу чакхйоахача объединене. 93 эзар совгIа сом кходаьча швейно-производствени объединене, республикерча дукхача кхыча предприятей новаторий коллективаша. Республикански яхьа итогех ВОИР-а областной совета грамоташи премеши еннай царна.

Предприятешкара ВОИР-а советаш къахьегамхой технически творчества торовех пайда дикагIа ийбе яьккхай изобретателаши рационализатораши хIамаш ма могга дукхагIа кхоаран хьурмат деш лелаярех, производства кхоачамаш лахаре а дарех рационально пайда эцара а тIеххьарча болама шерагIа юкъсобар дукха.

Электрически йоьхалан энерги кхоара предложени дикагIа хьаь лу хьажа кхайкальча XVII республикански конкурса яьча итогашка хьахьехар, соахка республика предприятешка 170,3 эзар сома мах а 9577 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 27308 гкал йоьхал кхоаь хилар. Соахка 18 тонн гаргга метал, 81 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 243 эзар кубически метр тоIадаь фо кходаьд «Аргунводпром» яхача производствени объединене новаторий рацпредложенеех пайда эцар бахьан долаш.

Цу юкъа «Красный молот» яхача заводе 290 тонн Iаьржен сийрда бесаш долен металлаш, 46 эзар совгIа киловатт-сахьат электроэнерги кхоаьй, кулг-кара ду балхаш аттача даьккад 28 болхлочун.

ВОИР-а советашка дIахо а вIашагIъеккаш я хьаьача продукцега дIалода метала кIезигдара сенцеш. Уж хIанз 12 я.

Республика предприятешка дIахо дегIаух коллективаш технически творчестве. ХIанз республике болх беш я 515 комплексни творческа бригада, 100 гарга общественни конструкторски потентини бюро. ХIара шера цу творчески коллективашка хьаеш а толаме пайда эцаш а я тоъал йоккха халиъбоахама эффект луш йола 1,5 эзар гарга разработка.

Масала, пассажирски автотранспорта Грозненски производствени объединенерча нов. Абубакарова — воккхагIволча инженера, автоэлектрикий ии. Астамашкиnea Ростовцевеа, токарий ии. Даниловеи Дадаяней, газоэлектросварщика нов. Саркисаниа творчески бригадо соахка кийч а яь, юкъейихьар 35 эзар сом кходаь йола 33 предложени. ХIаьта «Аргунводпром» яхача объединене специалистий ии. Куликова, Версанова, Иватулина, Топилина группо 6 рацпредложенех пайда эцар бахьан долаш 121 эзар сом кходаьд.

Цу творчески бригадашта, новаторий республикански яхье котьаьннаргаш а лаьрхIа, ВОИР-а Центральни совета вымпелаши ахчан премеши еннай.

Яхьа итогашка а хьежа, поощрительни премеш еннай «Грознефтегаз» НГУ ии. А. А. Лисицке, В. Г. Лукьянова, И. И. Гончарова, В. В. Кузьмица творчески бригадашта «Терек» яхача мебель еча объединенерча новаторий ии. А. П. Спиридонова, Е. П. Табаца, А. Ф. Филина, А. Г. Товченеца, В. М. Бобрусова коллективанеи.

Талант йолаш, балхаца хьинаре дакъа лоацаш бола изобретателаши рационализатораши кIезига бац кхыча предприятешка а.

Аьхха дIадахача цхьан шера Ленина цIерагIча ГНПЗ № 1 йолча цеха начальника нов. Амхадова 10 рацпредложенех пайда а ийца, 53 эзар сом кходир, 17 рацпредложени кийч а яь, юкъейихьар СССР 50 шу дизара цIерагIча химзавода слесара нов. Кравеца. Цо йиш хилийтар производстве дуккха дешаш къоастаде.

Рационализаторски балха юкъе хьинаре дакъа лоац «Грозэнерго» Малхбалехьарча электрически сетий токара н. Г. И. Ушакова, «Терек» яхача объединене керттерча механика заместитела н. А. З. Кагановича, «Грознефть» объединене трубно-инструментальни база воккхагIволча инженера н. М. Н. Захарченкос, республикански яхье котбаьнергаш а лаьрхIа, наьхха тIа йоалла «Изобретательства рационализаци отличник» яха ВОИР-а Центральни совета знаки ахчан премеши еннача дукхача кхычар.

Вай республикерча изобретателаштен рационализаторашен хьалхашка бехктохама декхараш латт — укх шера рационализаторски фонд хьаьра тIайна социалистически декхараш толаме кхоачашдара технически кердаларех пайда эцар бахьан долаш 13 миллион сомал кIезигагIа доацаш ахча кходари.

Из декхар толаме кхоачашдара гIо дергда къахьегама овсарле планац совгIа цхьа процент лакхъеи продукци хьаярга дIадолар кхы тIа а ах процент лохдеи аьнна КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленумо оттадаь декхар кхоачашдеча юкъе новатораша лоаца дакъа доккхагIа хилийтар дукха яхь шерагIа йоаржалро.

ВIаштIехьдаккхаза дарг даш изобретенеех рационализаторски предложенеех пайда а эцаш, бийдал, материалаш, доагора - энергетически ресурсаш кхоара оттаь оаланеш 50 процентал кIезигагIа йоацаш кхоачашъелга Iалашде аьнна декхараш тIайнача новаторий хьалха латтача коллективай инициатива шерагIа йоаржаелга.

Новаторий творчески гIулакхаш дIахо а хьадда производствени декхараш кхоачашдара — арахецача продукцега йода материал кIезигъяра, технологически процесса ерригача этапашка йоаш йола материалаш кIезигъяра, отходехи шоалагIча ресурсехи бIоагIа пайда эцара тIалерелле дезаш я предприятей организацей ВОИР-а советаш боахама органашца цхьана.

Тернам тIабахийта боагIа кердача техника планашта юкъеяхийтара эггара эффективнегIа йола изобретенеш рационализаторски предложенеш хьахаржара, къахьегама овсарле лакхъяра, продукца хьаярга дIадолар лохдара, хIамай кхомбаран хьурматдаран тIадерзадаь технически кердадараш юкъехьара къаьстта уйла а ег.

В. ЕВДОКИМОВ,
ВОИР-а областной совета председатель.

СССР ДУНЕН ЭКОНОМИКЕ-83

ДIадахача шера лоархIам болаш чIоагIъяьй вай мехко дунен экономикера шийн позицеш. Цунна тешал ду дукха ха йоацаш арадаьннача «1983 шера СССР цифрашка» яхача статистически сборнико.

ЛоархIаме хувцамаш хиннад экономика хоадам беш долча дакъе — доагора-энергетически чу ча. Ховш долча бесса, массехк шу да Советски Союз дунен тIа эггара дукхагIа мехкдаьтта доаккха пачхьалкхе йола. Мехкдаьтта (газови конденсат а юкъейолаш) америкацийчул дукха хIама ца эшаш цкъан ахазен дукхагIа а доаккх вай, хIаьта деррига дунен тIа доаккхачох 23 процент вай мехка а кхоач. 1983 шера, ВIашагIкхийттача Штател хьалха а яьнна, дунен тIа хьалхарча моттиге яьннай СССР Iалама газ ликхара. Дунен тIа хьадоаккхача цу тайпарча доагора кхоалагIа дакъа кхоач цунна.

Электроэнерги хьаяра хIанзарчоа дикка тIехьалус вай ВIашагIкхийттача Штател, цу дакъе дунен тIа шоллагIа моттиг а лоацаш. Цхьабакъда, энергетически низалаш дегIаахара темпаш ВIашагIкхийттача Штатийчул вай дакхагIа я, хIаьта царнен вайнен юкъера юкъ оIамигдуш а латт. Советски американски доагоро — энергетически потенциалий соотношения ерригa хьамийцача хувцалуш латт СССР гIойле йолча тайпара. Чакхдаьннача шера доагорий керттера тайпаш дакаран гидроэлектростанцешка электроэнерги хьабаран (условни доагора пересчет йича) ВIашагIкхийттача Штател тIехьаьнна Советски Союз. Цу тайпара, топливно-энергетически ресурсай производства дакъе дунен тIа хьалхара моттиг лаьцай СССР.

Вай мохк хIанз а хьалха латт дунен экономике промышлени продукце кхыча дукхача лоархIамеча тайпашта а — болати чони лоададара, аьшка руда даккхара, минерални удобренеш арахецара, трактораш, ялатий комбайнаш, цемент, магистрални тепловозаши электровозаши, яхьа ра кога гIирс, кхы йола продукци хьаяра. Тахан СССР кхоач дунен промышленни производства пхелагIа дакъа. 1983 шера вай мехка арахийцар промышлени продукци 1950 шера дерригача дунен тIа хецаш хинначул дукхагIа, хIаьта башха совгIа-эшамагIа доацаш хIанз Малхбузен Европерча дерригача мехкаша цхьана хецачул дукхагIа.

Арахецача продукце дукхаллга диллача промышленни производство дегIаена хилар белгалдаккхарца цхьана болгалдаха деза цунна хиннад дунен экономикера вай мехка хьал кхы а чIоагIдеш дола дикала хувцамаш. ТIеххьарча шерашка дIахьалхашкахьа дикка боккха тIа баьккхаб Iилма-технически прогресса новкъа. Дукхача лоархIамеча лостамашна цун хьалхарча позицешка а кхоачаш. Из ала доагIа эггара хьалхе керда балла овсарле лакха йола техникея прогрессивни технологи хьаяраки шерра юкъейоалаярахи.

Статистически сборника тIа йоалаяьй советски экономике латтача Iилма-технически прогресса хIанзара боарам хьагойташ йола данеш. ТIеххьарча ткъаь шера шерашера кхы а бий, серийни производствах арахеца йолаю вайнга машиний кердача тайпай, оборудоване, аппаратий, приборий, автоматизаце средствай 3,5 эзарнега кхоачаш керда образецаш. Духхьал дарерча пятилетка хьалхарча кхаь шера хьаьар цхьа эзарл ах эзарл технологически процессашта, хIаьта ишта учета, планироване, производствава управлени яра автоматизировани система. Промышленносте чакхдаьхар производствени процессашта шерра автоматизаци яр. 1983 шу чакхдоалаш 100 эзарел тIехьальлар комплексно - механизированни автоматизированни участкаш, цехаш, производствааш. Промышленносте яр программни управлени йолча оборудоване 98 эзар единица, царех робот 25 эзар.

ДIадаха шу дар боккъонца лаьрхIача. 1980 шерага кхаччалда йолча шиъа лаьрхIа йола СССР Кхачан программа кхоачашъе йолаенна хьалдара шу. Из бахьан долаш дика хувцамаш хила доладеннад аграрни сектора. 1983 шера пха процент тIа кхийттай юрта боахама валови продукци. Бахаш болча наха дунен тIа бахача пхьах 5,8 процент лоацаш йолча Советски Союзо хьаэ хIанз деррагача дунен юртбоахама продуктах 10 процент. Дунен тIа мел йолча пачхьалкхенашта юкъе цхьаккха а яц цо массел дукха кIа, бамби, шекара свекла, кхартолаш, кхыйола продукца чуяхьаш, дун тIа хьалхара моттиг лоац цо шуре яьккхара. Цхьабакъда, цхьайола малкхе кхачан продукташ сиха сиа лоархIаш хьебара массехк мехкал тIехьа латт вай хIанз а. Из проблема къоастие лаьрхIа я Кхачан программа.

ТIа-тIа чIоагIлуш латт дунен торговлера вай мехка хьал. Дунен халкъашта юкъера хьал чоалхане нийсденна долаш, 1980 шера на нийсдича 35 процент совбаьлар 1983 шера СССР арахьарча торговле боарам. ХIанз укх сахьате СССР торговли лелаеш ба 144 мохк. Мехкдаьтта, мехкдаьтта продукташ, газ, металлаш санна долча вай традиционни экспортах бийзала товарашца цхьана тIеххьарча шерашка шерлуш латт кхьметтел, дегIадахьача капиталистически мехкашка а вай еш йола машиностроене, химе, мехкдаьтта химе, шоай дикалга дерзлача арахьарча рынка дIалацараша хьежжа кхыча товарашта экспорт ела.

Шийн доалахьа пиз бола экономически Iилма-технически потенциал йола социализм эггара хьалха хьалхаь мехко шерагара шерага чIоагIъяо дунен экономически системера шийн олиллен а доаца моттиг а.

Глеб СПИРИДОНОВ,
АПН политически обозреватель.

ЧИУС-а № 4 йолча гIишлон-монтажни управлене коллективе лоархIаш а сийдеш а я кхоалагIа разряд йола штукатур Сатуева Тумишеп Мусалинова Мелевнти.

Цхьа бутт дIабоалац цар шоай социалистически декхараш 110 — 116 процент кхоачаш ца деш.

СУРТА ТIА: Т. Сатуева а М. Мусалинова а.

И. ПЛИЕВА сурт.

МИШТА КХОАЧАЩДУ ДЕКХАРАШ

Лаьттах пайда дикагӀа эцара

Укх шера тха отделене дуга 640 гектара тӀа да. Лаьтта леладераша шоай декхарашка дӀаяздаьд — хӀара гектара тӀара планагӀа лаьрхӀача 37 центнера меттел 42 центнерал кӀеэнгагӀа доацаш дуга гулде. Декхар доккха да, хӀьта а шоай дош харц ца дар духьа шин кулг вӀашта ца дуллаш, бокъонца агротехника ма яххара болх бу цар, цунах шоай толама тешам а лоархӀаш.

Цу дерригача лаьтта гуракье а кӀоаргга эзбь аьхар. ВӀаьстан юхье ченаш цӀаькха аьхар, чизелащцен культиваторащцея обработка йир, удобренеш тайсар. Укх операцео чакхйоалача дика къахьийтар механизатораша Касумов Леме, Мудаев Жалавде, Садулаев Алавде, кхычар.

Дуга дӀаделе оасара духьала лаьттанна кӀалйохийташ гербицидаш тейсар хӀара гектара тӀа итт килограмм йолаш. Цу гӀулакха тхона новкъостал дир «Сельхозхимия» яхача районий производственни объединенерча механизатора Моглуев Ватарсолтас. ХӀьта агрегата чу химикаташ йоттача белгалбьалар Осмаева Мухажари, Айналоева Маржани.

Цул тӀехьагӀа ялх хье ца доллийташ дӀадийра дуга. Ия бехктокхаме гӀулакх тийша тӀаэллар механизаторашта Мелиев Мусайна, Батыев Нурида, Мудаев Саламбека, Магомадов Лом-Ӏальийна. Царех хӀаранe цкъан аккхазаец — шоаза тӀехкхоачайора сменни задание. Йовкъаш яхийтацар. ДӀадувча фуӀ боарах нийса бай хьежар, селлиашна шиӀ ханнахьа фу, чутоссар Ихаева Тамиган, Асаева Хеде, Хамаева Залпас.

Фу дӀадуаш йола селлаш чекашкара драйоаллаше а, цар чу хий чухеца бо... лалора дуга леладераш Дарашаев Ӏумар, Сайдуллахджиев Геци, Гигаев, Арсануваев Темирсолт. Укх ерига операцеш 14 мие — эгтара дикагӀйолча хана чакхьяьха даьлар тхо.

ХӀанз лаьттах хьалкъела зӀыргаш урагӀа доладенна, дика дегӀадоагӀаш латт. Хиво сийнъяьча чекашта бӀарахьежача раьза хиина ба лаьтта леладераш, хьувкъам бахьан долаш лоаттабеча къовсама хьалхара этап сийленца чакхъяьккхай вар. ХӀьта дӀахо а къахьегаргда оаха пхьарсаш хьал а хьекха.

Къаьнарча кицо йоах: «Соаллоз аьхий кичъе, хӀаьта гӀудалих — Ӏай». Цулухьа хӀанз дугага низ болаш латтача хана тхо из чуэцара уйла ецо а тохане а деле. Лоацдача ханашкен ца дойташи дуга чуэцар духьа отделене кийцда товеш латт техника. Дуга чуэвача хана 18 комбайн дрйоаккхаргьа оаха — 3 ялаташ чуэцараши 13 дуга чуэцараши. Дуккхача механизаторашa хӀанзале тоаль нийсъль шийчон мугӀаре дӀаоттаьйй уж. Шоай машинашка хам бош хьежаб дуга леладераш — комбайнераш Кутрашов Салхазер, Садулаев Алавди, Якубов Ӏаддалкъаьлар, кхыбараш. Цар дош — ворхӀ дийнахьа дуга чуийца дакха.

Хоастаде мегаргдолаш да лакха хьувкъам кхебе гӀертача тха лаьтташ леладерий гӀулакхаш. Общественни хьашташ шоай хьаштел дегагӀа а лоархӀаш къахьег цар ченашка са белгало яьлча деnз боад къоалабаллатда. Тхо дог тайша да, цийнa дань гӀулакх лаьтто шоахонца юхайенкаргдолтах.

С. ИДРИСОВ,
«Айсунгурский» совхоза № 1 йолча отделене управляющий.

Цхьайттаза гӀча пятилетка шерашка Горячеводски бурув тохара балхий управленерча буровойшта юкъе къорхача социалистически къовсамий хьалха латташ я ворхӀлагӀа буровой коллектив. Даим хьалха латта цун шӀашта тӀехьдоал дьыгӀал ченаш техникаша хьинар кхо ца даш къахьегарах, балха хьавахи буровой оборудованех биэза пайда яйбарах. ХӀара болхло шиӀ тӀуакх дика доазалан тӀехдика болхах кхетакаш ва. Царех ца! я оператор - коллектор Магомадова Малики. Бурувдеттараша ч!оагӀа езаш а хьар дикагӀйола шоай гӀойча лоархӀаш а я из. ШиӀ хапашхьем гӀалат хьака йоттиг ца нийсйолийташи анализаш ю ца ширкхала.

СУРТА ТӀА: оператор-коллектор М. Магомадова.

Оаха яздаьчун лерагӀа

«Ше масал луш вий-те секретарь»

Ишта корта а болаш 1984 шера 14 июне «Сердало» тӀа араьяннача статья тӀа дувцар Сунженски районa «Путь к коммунизму» колхоза партийни комитето КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенеш кхоачалъечa дувлийтача кхоачамбоцарех. Цу хьакъехьа парте Сунженски райкома хьалхарча секретара В. Чагаев хоам бу:

«Ше масал луш вий-те секретарь?» яхача статья тӀа йийна факташ бакъдий.

«Путь к коммунизму» колхоза партийни комитето 22 июне яьча заседане боагӀар йола оценка елай статья тӀа йийцача факташа, цу тӀа белгалдаьха кхоачамбоцараш дӀадехара. КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенеш кхоачалъелга тоадаре хьажа мероприятеш оттайй. Парткома секретара В. П. Коржукова дехийта идеологически балха кулгалдар меддолийталга цхьаькка тайпара за йиш йоацаш долга.

Партиий цу хьакъехье тӀадийна мероприятеш кхоачам миштa ю хьежаш тӀехьежаш латтабергбола а парте райком».

ДАЙМЕХКА КХЕРАМЗЛЕ ЛОРАЕШ

Военни академеш яьхарий сийна Кремле яь прием

Военни академеш яьхарий сийна СССР оборона Министерства яь прием Ифихича Кремлевски дворецe 27 июне хилар. Приеме бар СССР Герзашцарча Низай, советски лаьхерча военни дешара заведенешка дешар толамe чакхдаьккха вежарашка долча мехкий эскарий инаралаш, адмиралаш, эпсараш, идейни лакха кхетам болаш йола кадраш Эскарен Флотан кийчъя бола профессораши преподавателаши.

Приеме хилар КПСС ЦК Политбюро член, СССР оборона министр Советски Союза Маршал Д. Ф. Устинов, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР КГБ председатель эскаре инарал В. Н. Чебриков, СССР Министрий Совета Председатела заместитель Л. В. Смирнов, КПСС ЦК бехктокхаме болхлой, СССР министраш, СССР пачхьалкхен комитетий председателаш, военачальникаш.

Приеме къамьал дир бераме тӀайийцача Советски Союза Маршала Д. Ф. Устинове. Дешар чакхдаьрна дахьал бийдар цо выпускникаш, дӀахорча гӀуллакха тӀа берда доккий толамаш дахар лоши ловца бакъхар царга, уж даьсъала бувцаши царна дика мел дар хилар ловши КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела К. У. Черненкос даькa ловцаш дӀакхайкадир.

Гулбенпараша детташ тӀорaш а долаш Д. Ф. Устинова Ӏодийхар КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето военни академеш яьхарашка дайта моаршал.

Из моаршал а Константин Устинович Черненко ловцаш а, белгалдаьккхар СССР оборона министра, — Герзашцарча Низай, военни кадраш кийчъяра дас санна йоакхо еш хилара дола тешал. Из ишта вай Даьхен хьашташ лорадара, деррига низаши знанеши Советски пачхьалкхен оборони низ ч!оагӀбаре. Эскарен Флотен боевой кийчо дикагӀа яра дӀатела аьнна партен халкъон луш дола наказ а да.

Советски наха, йоахар дӀахо оратора, берда общество хьалхьо тӀема кхерам, ядерни тӀема кхерам тӀехьтӀехьа ч!оагӀлуш латтачe, идеологически къовсам къаьстта ч!оагӀа ирбенича хьалашка. ТӀом хьашт долча империализма низаши долла хӀама ду цхьатарра нийсбенна тӀема-стратегически боарам шоапта аьттув болча тайпара тоахабе гӀерташ. Советски Союзо, социалистически содружества воих мехкаши империалистически державай агрессе авантюристически политикана духьала оттаю халкъашта юкъерча машарем доттагӀален политика.

Коммунистически парте хьалхехьча Эскарен Флотен лични составо тӀателӀа Ӏомаю тӀема говзал. Советски Герзашцара Низаш тахан йоккха, низ бола ч!оагӀале я. Эскарен Флотен тӀемахой Коммунистически партена гоннахьа айхха ихотабенна а боарам боацаш ч!оагӀа Даьхенна мутӀахьа а ба.

Академеш яьхараш, белгалдаьккхар Д. Ф. Устинова, йӀаьхийча, массе оагӀорахьарча знанеех ихийнаб. Цхьабакъда, хӀанз цӀаккха а ца ихача тайпара интенсивно дегӀаух военни гӀулакх. ХӀанзарча хано дӀадехарий боараме хилара даим лакхъен кердаяхен эза военни-дешара заведенешкара кийца знанеш, практически Ӏомадьераш эргалоахаш тоаде, вайнига а доазол декъа а военни теории практикен дегӀаахарга лаьрххӀа хьежа деза.

Шун балха керттера чулоацам, аьлар СССР оборона министра выпускникашка, — из да эскара доакъойн кемайн боевой кийчо лакха лоаттар. Боевой кийчо ч!оагӀъяра декхараш кхоачашдеча доккха дакъа ихоач, йоах цо дӀахо, уж декхараш терхал а деш беча идейно кхетама балхага. Из болх дӀахьоча хана кхетамца ногӀортолга е еза партийни комсомольски организацеех лични состава кӀоарггеи дог тешадеш дӀайоазийта еза партен правительствай чурен арахьарен политика. ХӀара тӀемахо дӀакхетаве веза дунен тӀа латта тӀема-политически хьал бирса хилар.

Эпсарех, кулгалхоех, кхетам лурех доахкаш хила дезаш гӀулакхаш да, белгалдаьккхар къамаьл деш волчо, коммунизма идеалашта, социалистически Даймехка боарам боацаш ч!оагӀа мутӀахьа хулга, балха тӀа ленински стиль леладелга, кӀоарга, массе оагӀорахьара профессиональни кийчо хулга, герза тӀема техникен тӀехдика йовзаши говза лелае ховши, организаторски гӀулакхах дика кхеташ, шерра кругозор йолаш, кхетам гаьнна дӀаихоачаш хулга.

Ший къамаьл чакхдоалаш СССР оборона министра Коммунистически парте Центральни Комитета, Советски правительствана дош делар, эпсарашта — военни академеш яьхарашта — шоай деррига низаши опыти, знанеш а хьинар а Эскарен Флотен тӀема низ ч!оагӀбара, цар боевой кийчо лакхъяра, советски халкъа маьрша къахьегаи тешшаме лорабара дӀатергхиларах.

Приеме къамаьл дир Советски Союза Маршала Р. Я. Малиновски цӀерагӀа йолча бронетанкови бӀун Военни академи яьккхача подполковника В. Цветкова, К. Е. Ворошилова цӀерагӀйола СССР Герзашцарча Низий Генеральни штаба Военни академи яьккхача ГДР Къаман халкъа эскара полковника Гейнц Клюзес, В. И. Ленина цӀерагӀча военно-политически академе кафедра начальника инарал-майора Н. Папиратова.

Ӏимерача, бовзийча хьаде чакхъяьлар военни академеш яьхарий сийна яь прием.

(ТАСС).

Доазол дехьара

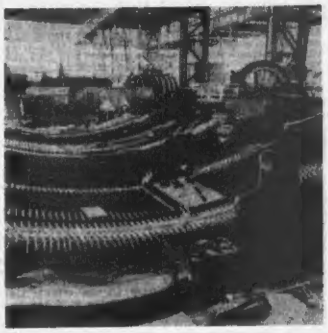

Пльзень яхача городера В. И. Ленина цӀерагӀа йола «Шкода» яха чехословакски производственни объединенни хьинаре доакъашхо я СЭВ гома чу шерра даьржа долча интернациональни сотрудничества. Алхха советски партнераша пльзеньски машиностроителнаш итташ шин оагӀорахьара бувзамаш лолалу. Уж да тайп-тайпарча производства облестанна цхьана тохкаш дар.

Советски специалисташ шерра гӀо-новкъостал дераа ЧССР еэача индустре флагмана хӀайолайй кердача продукце производство — атомни электростанцей оборудовани.

ХӀанз пльзеньски комбинат доакъа лоацаш я социалистически экономически интеграце гома чу 20 программа тъаьча.

СУРТА ТӀА: энергообору- [illegible]

ЧТК — ТАСС фото.

ИЗРАИЛА АГРЕССОРИЙ КЪУЛБЕХЬЕН ЛИВАНСКИ ТУПИК

Бейрутски телевидене гӀолла хьахьувккхар 1982 шера аьккий яьккха ливански кинохроника. Цхьаннена тӀехьа шоллагӀдар долаш экрана тӀа гучадувлаш хиннача сурташа дагаухийтар зрителашта 100 эзар сагах лаьтта израильски эскар Ливана территоре тӀа дахьнача ханара цӀаккха а йиндургйоаца трагически событеш. Израильски военщина лаь уж зуламаш гойташ йола кинохроника кадраш дилла хургья эзараш бола ливанцаши палестинцаши бохабайтача Тель-Авива правителий къонача, оккхараша мара, аламаца де йиш йоацача гӀулакхашта тешал деш дола документаш.

Ши шу хьалха Ливане хиина хӀамаш хӀанз а историна а ала йиш йолаш дац. Мехка доккха дакъа хӀанз а израильски оккупаце кизъӀотиъама кӀала да. Дагадеххар дар, закон ца хилар, дуккхача наха лоаттаю террор, репрессеш — агрессора бӀува дӀалаьцача мехка пхелагӀча лаькъе тӀа бахача ливанцаштен палестинцаштен хӀара денна кулаш дола хӀамаш.

«Аваличхача хиз дехьара ливанцаш ерригача бокъонех бахьа ба, шу даькъе сага элементарни бокъонех а. Тхоах дерригех, кхалнахах, берех, боккхийча нахах а тӀехьа, заложникаш лоархӀ израильски Ӏаьдалаша. Ливански дукьалан тӀемахошa еча тӀема операцешка боаберий чӀир лехаш, дагалеххача хана фукагӀа де йиш я тхона — цхьакха бахьан а доацаш етта, цхьанна хӀамана бехие а ца деш лувца, нах чура ара а боахаш, цӀенош лелхийта, тӀехьара а, даь а гӀулакх доаваш нах боабе» Ишта дийцар сона хӀанз Ливана къулбехьарча даьькьа тӀа латтача хьалах Сийда яхача городе вахаш волча 25 шу даьнача Ахьмал Джамала. Хетаргахьа, кхы нийсагӀа ала йиш йолаш нийса аьнна да из хӀанз цига латтача гӀулакхех.

Цхьа ди доацаш, бейрутски непайоазон тӀа оккупанташа ливански лаьтта каст-каста бӀарччача городашкен юрташкен леладеча бесчинствах дола хоамаш ца доалош. Дейр-Кануи, Аль-Мазрака, Джебшит, кхы я бахархошта коллективно нихаш даь юрташ. Уж бехке бу, дукхагӀча даькъе, «террористашта гӀо дара — ишта оал оккупанташа ливански духьален тӀемахоех, пуд тӀехьагӀа ихача, доагор, медикаменташ хьатӀа а ца кхухьийташ, электроэнергех дӀа а тедаш, блокада увттаю «бехкe» йолча юрташта.

Дувцаш дезаш а дий элементарни йола сага бокъонаш нийса кхочашъе езаш хилара позице тӀара лаьрхӀача, мел аморальни да израильски оккупанташа леладу гӀулакхаш. Ишта мотттигаш нийсъелча наказанеш ю «терроризм» леладара бехкe лерхӀаш болча хьалача наха а ца еш, юрта бахача беррача наха, боккхийча наха, коташ лахлаза долча берашта, блокада боаре кхерам тӀаоттабеш болча цамогаш болча унахошта а тӀехьа. «Нацисташкара хьаӀоаль коллективни наказаней система юкъе а ккувлаш, — яздора цхьан бейрутски газето, — ливанцаш кхерабе, духьален болам хьаллоацаргбоацача уж бахa, латташ дола гӀулакхаш дарга дӀатӀаэцийта гӀерт израильски оккупанташ».

Блокадаш увттаярал совгӀа, танкаш, бронетранспортераш, вертолеташ а юкъе ккувлаш, чухьелх оккупанташ юрташка. Духьал тӀехьарча хана ишта чухьийллаб Аль-Маарана, Аль-Васури яхача юрташта Айн Аль-Хельва яхача палестински бежаний лагера. Оккупированни территоре тӀа бахача наьха граждански бокъонаши цар сийя лархкӀаме а лоархӀа а ца лоархӀаш долча израильски Ӏаьдалаша вӀалла теркал а яц цар дика чувсташ. Кхыча тайпара кхетаде йиш йолаш дац, масала, герзаш дех цоаш аьпа бахьан а даьккха, израильски салтий жӀалеш а тӀехьа Сайдерча Аз-Заатрин Аль-Битахи яхача хьежигашка дамаз деш нах боахкаше чулелхар.

Фуд оккупанташа Къулбехьен Ливане бахача наха духьала леладеча репрессии гӀулакхех хьахинар? Агресси йоаденна шоллагӀа шу дизарца дувзаденна Бейруте хьайийллача выставке дадача тайп-тайпарча документашта юкъе централни моттиг лоац ливанцашa израильски оккупанташта духьала лоаттабеча къовсама хетальча стендо. Цхьан фотографе тӀа ба сих а бенна, ливански патриоташа эккхийтача Тере хиннача израильски оккупантий тӀема администраце здахех юхейисача нагалча бетонни Ӏоаньайя хьуэзаденнача арматурех даьхкача аьшкийн гуанага хьежаш латта израильски салтий. Символически да из сурт. Духхьа ливански патриотически духьалено уж сихбаьхай кхерабьи хилар да хӀанз израильски салтий уйлай нерттердар.

Агресси йолаенначул тӀехьагӀарча шин шера оккупанташта духьала 562 операци яьй ливански патриоташа. Вийнав 600 совгӀа саг, човнаш яьй массеех эзар израильски салтечоа. «Сона дезар да дийна висари чехкагӀа цӀаверзари», «Ер-м доккха турклӀ ма дий». Цу тайпара дола дега тӀара доагӀа къамаьлаш даьл израильски салташа духхи ха йоашаш Ливана къулбехьарча даьнга тӀа хиннача кхычa мехкашкарче журналисташца беседаш ещ.

Израильски газетий даьнех, Ливане боабеш, эскарех нах цукха къестаро хьаю Израила шийна чухьа тӀема духьалара уйлаш. Ливане тӀема гӀулакх де баха ца тигарах судаш яь призывникаш 130 саг еш. 1982 шера йолаеннача агрессе ши шу доаллаш эзараш бола демонстранташ арабийлар Тель-Авива улицаш тӀа, цар дӀадехар израильски бӀу Ливанера ха а а ди а доаллаш арабаккхар.

Израила къулбаселехьарча районий кхерамзле Ӏалашъе эза аьнна бахьан а даьккха, Ливана духьала йолаьча агрессе (операци «Мир Галилее»), оттабергба яьха машар а ца оттабеш, эзараш болча израильтяний дезадашта гӀайгӀен бален бера. Ливане бахархошта ца тӀаоттадаь хьал ца дийшача а.

Юрий ДАНИЛЬЧИН
АПН соб. корр.

Бейрут.

Къахьегагӏа хьежасийле а хоастам а

МАГӀА БАЬРЧЕ МАЛА ВОАККХАРГВА

Журналиста блокнота тӀара

Саг йоаланчун де хьелачуш венлачарех вар. Хьачарна кий тоза дегаваш кийчдьча тара дар оттадаь шу. Дуча-молача хӀамах, хьалхга шура еца, доацаш хӀама дацар. Цу дерригнех ххечам ца бац, цхьинкхьа кийлдош латтар устагӀаш шешлех, воккхахьа — цӀеча чкъарандар, из деш мел бена оттаваь саг а волаш.

Аьа тарлу: ай, ший бозам бале, кӀайча чакалан долде ца из, шоана фу бала бе цун. МассагӀа бахе саг вонгӀа. Цар сий да, уж къаьстта вар вонгӀа вайла хила магаций. Иштта хинкдалара-м такан сона дага ца дота а магар из. Вокхача хьаьшотта гӀулакх даш да шоаш, шашын нуделара, аьна, тӀабаьхнар ватай нах.

— Царна-м хацар шешлен ялар фуй, биэзалда дулх а даийте дӀабехийта, — аьлар раьза воацача Фусамдас.

Сай гӀулакх деца а кхашлен фуй ца ховрий» фу нах бе хьежа лаьрхӀар из. Царна юкъе вар сона вовзаш изо-янь саг цӀи веза хьинкӀаш пелвар, цхьан конкозере бригадир, массеех шера пенсе воле къахьегама ветеран, Российски Федераце школа заслуженни хьехархо. Фу ала йиш яр цу нахах! Уж бер шоай коллективашка лоархӀаш, хьанала бахеш хилерах юртахошта, мел боазачер сий деш хьабоагӀа къонахий.

Фусамдаьна ца кай а аьнна [массанахьа дӀахьлча мела веш нах] хьаьввах кайна боазараш дӀабийцар ер.

— ДӀабехал даьлаьхь, царех хьболе-м пайда бацар, — тӀр тахача [illegible]

Цу дешаша кхьехаьккхар, берригача хьаьнашта тоам бар дувьа шу оттаде из ца хьуэзнига. Цо из хьовзадаьдар, цхьа-дале, наха цо дер дьь бонгашала, ШоалгӀ-даге, цо пергӀар — из керттера а дар — шийна пайда хьабергбола нех гулбер. Царна хьаьттдар даь царщара бувзам кхы тӀа а ч!оагӀбар.

Малаш ба уж вай хьелачуш воночоа цӀеча чкъарах даь шешлен а оттадаь, тӀехьдаьккха лоархӀаш, сай деш бола нах, цунна дика веналий затаране! Дукха ца [illegible] уж а гучабьалар. Царна юкъе бар тиид, а беза а директораш, сон йовкхеча цеха начальник, склада заведующи, хьаравод, станкеш а йий докка певиььонаш а чуйоагӀаш куста заведующи.. Цу товбене духьала вода фудакша йоргавайнача оргдар, из цӀи йоаз вода. Саг чу ца вохийташ палитача, деарах-маларех дизача доладача цӀерагӀа Ӏохавашабир уж. КерзагӀбалла кхийзар шешлен деш бахьеран а.

Тхо дехкац пикашка, базашка, складашка, столовашка къахьегаз эзь долаш хӀама да ала. Данне а дац! Укх шо мел йола хӀама перттӀа бола беш ца хийча, вӀаштӀехьа кургдоцар вай ваха, хӀана аьйча, вийна царгара мохӀара дийнахьа Ӏалама то дукха гӀулакхаш эш.

Цхьаькхе да уйла яйташ а пертӀа воацаш а. Мичара хьадоагӀаш да колхозе а совхозе, заводе е фабрике, школа а театре болх бечар ледевот дош ца хотулга? Мичара хьадоагӀаш да слесарь а тракторист, токарь а сварщик йолаш болх бер дӀаэх долаш подрядлга? Деррига дӀадаьча, алапел бахарех гонахьара нах ца башилга?

ЗагӀа-хьоалчагӀа кхьмаралл дукхагӀа делар, эзаса чов-эзаса чов дефицитни говр лоттада вӀаштӀехьдалар, кпон... ски магнитофон чулатта «Волга» хилар чӀоагӀагӀа дехьогӀ?

Духьал бохчанга, тӀабувьча гӀирсага хьежже бе боагӀа-те сага мел! Цу хӀамнйоха лоьтта Ӏай-те вай хӀаране сагал, сий, валара мелан!

...Иттох шу хьалха дар из. КПСС Малгобекски горкоме вӀамагӀкхийтабар районе хьайзалатарон. Царна юкъе къаьстта белгалвоалеш вар цхьа механизатор — нахха хьалбиэза орденаш, медалеш, социалистически къовсаме кетоуалерах тийна знакаш ухкар цунга.

АргӀамора орден дӀакха вьна трибуна тӀа хьийкар из. Трибуна тӀа хьетӀехьанача механизаторга парте обкома секретара хьаттар:

— Ер медаль сона вний яьяна!

— Цхьаннага лоьтта сардоарзадарах.

— Ер орден!

— Пятилетка хинал хьила кхоачашьярах.

Керда орден Ӏо а хила, беррига наха хьалхашка бернал аьлар цо хьинила къахьегаш хьавоагӀача механизатора.

Шийла хий тӀамотаадача саина хийтар сона, гаьна боацаш бьыгӀача шин сага шайла дийцар хьахезача:

— Мейдалгаш Ӏоуппийташ ца а ледаш, хьай воша сенна, директор хинвезаре товр хьона а...

Из механизатор а цун цӀа а дика довзача сона хоера, директор кхинача вокхагӀаволча а шийла эӀамагӀволча а вежарашка дешийтар из волга, цӀен деррига дукъ эӀамига волча хана деиз шийна хьатӀа а нийца.

Кхетадеш ма ккилара, из мукъа хилац аьлдигташ дувца, пхьегӀа тӀа латта, йовхараш гулде, доккхий кебераш дувца. ДоговорагӀа ухаш доккхий вӀчаш доахаш вац. Бакъде, ший балхе тӀа боккъонца воле «академик» ва. ХӀьта гаргарча наха, гонахьарчарна пам из теркалде, цун денала боагӀаш бола мел бе. Сона хетачох, денал доацача сага вӀаштӀехьдаргдац хӀара денна, бечa хена мел хьегаргболаш а беш, механизатора атта боаца болх бе. ХӀьта а дуккхачарна хейра хӀама хетац из сенна болча наха дечох.

ХӀанед из миштa? Адамлено массе а хена керттера лоархӀаш зиэнед эхь-эздел, тешаме хилар, сага оагӀув хьаллаца кийча хилар, наха нахьавоалаш вахар, Даьхен тешаме вол волаш. Цар а ишта дуккхача кхьча а дикача самаий мех позбаьб-те вай сизача замо?

Цу дерригнe уйла аьа сона дагадехар цхьа-ши шу хьалха «Знаменский» совхозерча Социалистически Къахьегама Турпалцо Албогачиев АртагӀаца хинна къамаьл. Могаш веце а, цу хана совхозе коллективах дӀакъестанза вар из. Коартолаш дӀаювча а чуэцача а шийна могӀа новкъостал доре, массаза а кийча вар дуккхача шерашка хе Ӏоаль опыт наха дӀайовзийта.

— ХӀара сага хи-зема [illegible] нийса [illegible] ! Сайна могаш дар а [illegible] дар а дой ер! Фу да деза [illegible] тӀа, сай вар [illegible] , [illegible] а цар беррача а сай [illegible] ! Къайла [illegible] из, — [illegible] АртагӀа, — сай вахар [illegible] деладвар чоа дага а дувцаш, цу тайпара баттараш ду эз сайга, ер ма дий аьнна сайгара дахьа гӀалат даьнна, кхета а тайпен а кхьетадаь дӀа кӀамалдана Ӏатала хьаладелча а Ӏайнналедаш. Атта сиэнан лекъаш бахана, масс ваца сага ирия дола а цхьана вола вахар тӀа кхерам хьалла...

Цу этта довцача а хӀара сага хьанзешка оттаргдолча а [хӀамзевалца этадеце] хаттарашта иштта бӀубеше йоп дала йиш йолаш вола саг ираз долаш а массане магӀа баьрче оаккха воагӀаш а ва! Революци яьннача хьалхарча деношка денз цу тайпарча паьза — къахьегама паьза — сий цӀенига а цхьанне мехка а ца хиначе бесса яьдир Советски Ӏаьдало, Коммунистически парте. Советий мехки карагӀдьнне Ӏалалмато доккха социально-политически маӀан дола хӀама а сийлахь-йоккха котало а я из. ДӀакъоша шаь хьа маьлагӀча фус-тайпах, къанах вар вьина деши, хьайна гӀаддиза гӀулакх цӀена, дог лазаш кхоачашдой — почтальон а йоккхача завода директор, ахархо а цӀи хоза Ӏиндманко, хьехархо а болхло хилар ца къердаш сий деш ва вай мехка.

КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума къамлея деш К. У. Черненкос белгалдаьккхар: «Керда саг кьалихевар къоастаде йиш яц социалистически доалазьенна къоал дарца, кхачам кӀадарца, зуламе гӀулакхашца рузкъа Ӏоаде гӀертарца лоаттабеча къовсамех. Харцахье хургдар къахьетамлой раьза боацача а цар сетем боабеча а цу дерригача кӀорчача гӀулакхех «дӀаихачи замех ювадисераш» мара ца гуш хилар».

Цудукьа вай дехарийла да социалистически хьисапарча вахаре нормаш гӀоалзачарне дуне готтде, уж баха а бала а моттиг йоацача кхочабе. Цу тайпара, цхьа барт а болаш нах дуьхьала боаце, шоаш леладу нийсо доаца гӀулакхаш дита ца дитача бертбац уж. Из вай ца доб, мехо бодабал бол сена, гаьне дарга къахьегаш даьккхачо ца бахача непаддачо хьадоаха зе-зулам. Аз дувцар-м царна хулар дац. Мел дукха то бахарех, мел ч!оагӀа курвасотам пелевраx царна хургдар-м хьдда хоадем болаш да: шоаш дикар хьалӀоттаде дезача кхоачар ук-м. Иштта да вай вахаре закон!

Газет дешачар теркам тӀебарзабе са безам бар цӀеваьха да: хӀама ю кха Ӏемарваш, керттердар болча лорӀазнар гонахьарна хув даза са масал. ХӀана аьйча, эгара кхерамегӀа дар — вахара нравственни къорбе доацаш висар. Духьало тӀамха войлану саг воча оагӀорахьа тупалла, доача, уэтта.

Цунга къонахо талз цун дезаш а. Хьадар це доангаш рузкъа нарадоагӀачо етта баха Ӏомабу шиб дезаш. Тахан дийзар кхоамa ца дуэнаш, маргӀа-хьена дуаш, тӀеагӀор маьшна йолаш лелача тӀехьенах да хкеркелаш а кьеманна, мекха наькъаргйолаш а тӀехье хилац. Юззара а цо цхье ва хӀама дийча, да-мне, гаргара нех оцбоал: фу эшаш даьа цо из! Бакъда, тӀаккха тӀехье хуа. Дас денача масалех хьехийнар из воага дукъала дӀаихачи къъяьне. къайлагӀа дуцце а...

Вай кӀоаргга уйла йеча эиаш хиннар сел хьаьзига а дац: цӀен Москаа, дай иесаш. Вое а бое хозагӀдар гӀадийзача, дев маргагӀдар воаттадича доаьаш дийхьагӀ гӀулакх! Бирий-м боккхийча санна бӀаргаш а мергаш а ма дий. Вайна хац аьиа мотте а, царна шера гу шоай цӀаргӀарчар, гонахьарчар лепадар: рузкъа махщӀи наьлацо хьагудат.

...ДагадовгӀий шоаш, хьоьхьа доача цхьан сага дана. Наьа, дунжаш дар! Дар дайна лелаш вовча ший вонта бола гӀо, нестта моэа ньйарга ваха а ма вазий хьа, аьнад, йоах дас. Вой боча волча напос къабпегӀа денна сом сарразье чуэенача дьйга дӀаденнад вӀо, бола бӀь динтанаша санна. Вонзо из доаттӀадаьд. ШоапегӀча дийнахьа денна сом а доаттӀадаь Ӏоктоссад дас. ВӀо хӀама аьнадац. КхоалагӀча дийнахьа, бокпьенца боах а бах, ше даьнза сом дьега дӀаттоэдадьд цо. Вон сом доаттӀаде оттеше, наха тӀехкийтта вай, тӀехкха зайнад даьнз, из сом вӀо къоатьйта даьынгаа.

Вай мел дувца а хьацар Ӏо а ухайташ шo хьадачун мара хам бац сага!

...Гамарча городе бахача гаргара нах бохча хьоаламагӀа ваза безам болаш къайзар тзона ихе вака кӀесалагӀча классе дӀачувьакна цхьа кӀаьна. Ше дуньала вац аьлар совхоза шофераьа бола беш хинача цун дас. Аьнах лачайаш ача нах вел этаяш вар тха директор, вайна гонахьаре хьай кьевра бераш вӀашагӀа а тоха, цига балха дуьла шоапта. Даьккхача вчех хьой безам бар да нураш да хьона.

Воацаш цхьа бутт гергга хо а кхиха, кӀор сенна Ӏаьрпженнe цӀевера са лоалаго. Бакъда, хӀанз цхьеннагӀа гӀолга хьоадаш вацар из. Институте деша эгӀача ший йоаньйина хозе туфлеш яйдача нийсагӀа хийтар цунна. Уж кхьш чуэоагӀаш вола са къона лоалехо го везар шоана! Тахан цунна карагӀдьннар дар анзача къоначун гӀулакх.

Уйла ел оаш, цо мел ихар а дар, дас из дӀаватийтавалара, цу тайпара хӀама дергдарий цо? Дой а, хочахьа ца де мегар...

Из деррига аз дувц цхьан кӀаман гӀаихача гӀерташи хӀамига долча хана дена Ӏомаде деза береш къаллайга, бола беш хьадавнук хьурмаш да, хьаннале къахьегачар сий де. Из дe вӀаштӀехьдаргдац, дай шоаш уж самалаш йоахкаш беце, дувцар цӀен лепадер кхыдера дале.

Воашта могар ду вай, цар дегарчунга а ца хьожаш, воӀ а йоӀ институте деша бахийта, цох хӀама це хилча — «хӀамихаз» тӀайоагӀача бахе бахийта гӀерташ. ХӀьта уж бохкхой говзалеш Ӏома профессионально-технически училище. Заводе а фабрике бахача доккха эхь хулие санна хет дукхачерна: «Са береш хьанака-хьвчул вогӀа ба?»

Ше хьехинача хьалзарча дийнахьа денз болхлойн ахархойн пачхьалкхе йолаш кӀаьлоагӀа хийтар. Цун хӀама хьахоппар, дегаондаро а болх-вой класс, колхозни ахархой. Мехка низ ч!оагӀбео, дунен тӀа цун сий лакха лоаттадер цар доашо кулгаш да. Йоача, болхлойн ахархойн бе мехка бизза дай, цун ч!оагӀла. ТӀаккха дегаза кета дезагг хӀама дий цар мутӀарашта юкъе хилаа! Дахно а дац! цун ч!оагӀагӀа доккхал а курал а а езаш хӀама дац лаьттах тӀа. Уж ба массеза а баьрче боагӀаба баха-оаш!

М. ХАМХОЕВ.

Укх шера 5-чу сентябре 60 шу дуз гӀалгӀай йоазонхо Капитон Чахкиев ваь. Дийна волаш «Наси-Наьсаре» аха стихотворенеш цхьа сборник яра кепатеха арадийнадаь цун (кхелхав 1960 ш.). Боккха лоархӀам болаш да из книжка гӀалгӀай литературе. Нагахьа сег вац йоази езараш юкъе цу тӀера стихаш да йоазаш. Мотт цӀена, ритм шаьра, чулоацам кӀоарга болаш я уж. «Заман теш» оалаш хиннад поэта шийх. Из хинна а хиннаб боккъонца вола заман теш, хьога чу санна ше ваха ха хьахьокха хоаш. Боккха кхетам лу цун кхоллама хӀана а тӀехьа кхуллабоагӀачаршта. Бовчунца къовсам лоаттабе, кердачоа тӀехьа хила. «Де цо Ӏоманбу уж дикадар деза, вочунца къовсам лоаттабе, кердачоа тӀехьа хила. «Дедеркъар дика хьаргба са инкъ...» йоах поэта шийх цхьаь стихотворене тӀа.

Къона волаш веннав из, наьгав, седкъа санна... Бакъда, дукха дитад вайна: йиттай шийх дега ондало, уйлай бухбоаца кӀоарга, битаб вахаршара, Ӏаламцара, Даьхенцара, адамешцара боккха бӀайха безам. ИӀаьхий я поэта тӀехьле: шаьхьа, фаьлгаш, стихаш, дувцараш, поэмаш, кхыметтел, гӀалгӀай литературе эттара хьалхара роман а. «Моадувцараш поэмаш» я цун цӀи. Кхов бетта яздаьд цо из. Больнице... Де леркъар дика хьаьдаб инкъ... Хьадабий-те? Хьадабац! Кховчам болаш да цо даьр цун цӀи гӀалгӀашта кӀаькха а йиц да яла. Цунна дола тешал да тахан оаха кепатоха «Баьте зоахалел» яха цун дувцар. Поэт тахан вайна юкъе веце я хаьйъа, дайш дагалаттаргья цун цӀи.

I. ХАШАГУЛЬГОВ.

КАПИТОН ЧАХКИЕВ
Баьте зоахалел
ДУВЦАР

Сийрда малх а хьежаш аха кан ди дар. Ӏурра денз кийчо еш вар Баьта. ӀаьлийЮртарча шийна хьоаьлча йоӀах бӀаргтоха ваха. Цу гӀулахка оарцагӀальнккача нанас мел аша барзкъа вӀашагӀтехалар воӀа, нахагара дийха, бакъда, иккаш ца нийслуш чоъал ха яр Наси чу ца йоагӀа. Шийна вӀашагӀкхийтта барзкъа тӀадийхе, цӀенъюкъе гӀолла хьал-Ӏо а волалуш, йоӀах бӀарг тоха вахача зӀамигача сага кеп а уьттош, иккаш хьакхаьча ца йоалаш, чӀоагӀа саготтдеш вар Баьта.

Дукха го баьха, гӀоарал а дайпа, юккера а чукхаьчар Наси. Цун корталена кӀала йоалла хьорчаль хӀама ше ма эийя а, гӀадваха аьлар Баьтас:

— Хьангара ахь Ӏа, нани?

— Ер-м иккаш яц, — аьлар нанас, — ер-м къажье ахьа наьха петар я.

— Дала хайра ма де цу петарах, иккаш я яхеецарий хьо? — эгӀав а ваха, де ийтар воӀ.

— Укх сардамаш доахаш мо Ӏа кхыдар а доре, нахагара еха ца езаш, хьай хургъяр иккаш а, кхыдар а. Сардамаш а доахаш, цӀагӀа вагӀалгеи, киса кулгаш а дехка, юрта юкъе лелалгеи мара кхы деш хӀама дац хьа цӀенна пайданна, — аьнна, цӀагӀа дезар де эттар Наси, дӀадаьнкха шийна тӀера кортали нийсдаь чамдана чу дӀа а дилла.

— Айя, иккаш я йода аьнна яха саг еший хьо, дала хайра царех ма даргӀ — аьлар Баьтас, — айя, гӀулакха ваха нийчвала везаш вецийа со?

— Яц хьона иккаш. Наха шоашта еа шоай иккаш. Нах шо-шоай гӀулакхашка лел шоай иккаш тӀа а ювхаш. Хьона яла иккаш дӀалхка цхьанкха а вагӀац. Аз ца боаккхаш го бисабац укх юрта. Шийн долчо барзкъа деннад. Иккиш мукъа йолаш сег норавагӀац. Хьона уж мичара яхьаргъя сона хац, дӀаара а ваьле, Ӏайха хьалаха, къаенна со дӀа-юха а ца лехкаш, — аьлар нанас, воӀа раьза а йоацаш.

— Абукарагара йийхарий Ӏа? — дайтӀар Баьтас.

— Абукара «лургъац аз» аьлар, хьогга оашош йихьача, шакхье букъ а чӀормабаьккха чуйттаяр оаш аьнна, — аьлар Насе.

— Даьла наӀалт хилда цунна ше хирцлуйя, — аьнна, хьалъийккхар Баьта, — аз хьаяхьаш а яр уж-м бовхаш чӀорма а даьнне. Ше цхьаннахьа халха тувсаввенна чӀормадаьхад-кх. Ца яларе духье бахьаш да из доаха.

Абукар Насе вешийн воӀ вар. Цунна, лувча воӀа раьза йоацаш, аьлар Насе:

— Хьона цо гӀулакх а де, кхы а хьо цунна ле а ле. Геттаре бакъахье-м даьра да.

— ДӀаллах даьлах! Цо-м хьана фу гулакх даьдарӀ — аьнна, тӀачайхар Баьта нанна. Наьнах лархӀа еззача тайпара нана лоархӀаши цунца ахь-эздел леладеши, кхыметтел, Ӏимерза йист хинна а, цунна тоамбар деш воӀ вецар Баьта.

1945-ча шера Советски эскаро Берлин йоаккхаш даьча тӀемашка таьнаб бӀуя майор волаш хинна мар ва а вийна, ворхӀ шу даьнна Баьтеи пхи шу даьнна Мареми шийна тӀа а дусаш, жерьлар Наси. Мар вийнав аьнна, из аьрга кхаъ бена, дукха ха ялале, йиӀиг а къаьстар наьнах: кхы берашна ловзаш Иртыша тӀа яххача, бердах чуяха, хиво йийцаяр из. Цу хана Павлодаре бар уж бахаш. Нанас баьча вежараша, хье къона йоллаш, кхычахьа маьре а гӀойя, яха ха хьайна, кӀаьнк шийн даьшна дӀа а дийн, аьлча, царна раьза а ца хулаш, шийн деррига хьинар тӀа а дахийта, цаӀ мара воаца кӀанк хьалкхеве, жералде эттар Наси. Дийша йоацача цунна атта дацар шийн а кӀаьнка а вахара торо е. Дийша ца хиларга хьежма, пхьаккха а балха гоазал иллацар цох. Цудухьа цо ца беш дхьанкха а хала болх бацар. Заводе аьнк лоаладеча цехе гӀум ловсаш а, кепаш еш а, векарне кочеталла а, гӀишлош еча организаце лаьттанцара болх а. Хьинаре ше беча балхах даьккхар а кӀаьнка да паларах доагӀа пенси а вӀашагӀкхийтача, ше массаза оалаш хиннача тайпара, шийн кӀаьнк наьха берех ца хьогийташ лелавара меттел, даим шийца ахь йолаш бола шийн вежарий нетий шийх хьаггал, шийн вахара чот вӀаштӀехьйоалар цун. ЦӀенчена а деча хӀаманна а из шоаел тӀехкхилар дагахьа лоа ца луш; вежарий исташа оалар: гӀатти хьегаш нъа-и даьра да Ӏа хьегар. Цу кӀаьнках тӀехье кхее гӀерташ деций Ӏа мел леладер? ХӀанз йолча тӀехьех-м тӀехье хург ма йий сона, аьнна, гӀайгӀа е езаш даьре яцар. «Из шийга аьлча, оалар Насе»: Са устазра цхьанех хиннавале, саг хургволаш ма-в са кӀаьнк, — цунна маьха бухьиг миссел ӀадахетарЧа хилийта сай мел долча хӀамах цӀи хьалтоха кийча а ма-й со». Цо из аьлча, вокхар оалар: «Массанена а цхьа-шийн бер хозагӀ-дикагӀ хет. Дунен тӀа эггара хозагӀоала хӀама дахьаш йола, аьлча, чо а тӀебаланза, нийрчалла яла йоалла шийн кӀориг а яхьаш еай. йоах, аьран». ВиӀий га а даьнкхе, ле оттар Наси: «Саг хургвар-м белгга ва. Са кӀаьнк-м кхы берашта юкъе а белгга ва. Хургдоа хьазилг бӀенара доагӀаше а Ӏаьхад, яьхад вай даьша». Дувцалга йоацаш дика хетар нанна шийн воӀ дика кхийча, лерттӀа саг а хинна из дӀанахача. Цхьабакъда, даьна-нанна, дика хилча дика хетар аьнна бер дика кхуврдац, шиш болаш а кхетамца а лерттӀа ца кхедоӀн. ХӀаьта шийн воӀ Насе кхевора даим хьесташ а цо аьн-аьннар деш а. Итт шу даьннадацар Баьте, нанас ийца дошо сахьат пхьарсах а делла, сакъерда клубе вахийтача хана. Кхойтта - дийтта шу даьлча, кхийна нийсвеннача зӀмигача сага саппа тӀирс а баь, кийчвир из нанас. Шийн ханарча берашца меттел, шийца цхьан классе багӀача дешархоацца а гӀулакх доацаш, боккхийбарех дӀа а кхийтта парца, тара хила гӀерташ, цар мел дер а деш, дӀаволавелар Баьта. «Боккхийчарца мара гӀулакх долаш вац са кӀаьнк. Сег хург хилара белгало-м из ма йий», аьле, цох чӀоагӀа доккхал деш хулар Наси. Бакъда, нанна хийттача бесса хилалзар виӀий гӀулакх е цо лийрхача бесса инженер а профессор а, е шийн да мо, бӀун хьаким а хилалзар цох, е цунна паччахьалкхено городе эггара хаькаьгӀ а хозагӀ а долча цӀеноашкара енначча квартира балкона тӀера Ӏочу а хьежаш, шийн вежарий истий мо шийца ахь хинначча хана куралаш елга а хиланзар. Боккхийбарашкара Баьтас дукхагӀ хьаӀомадаьр вогӀа мел дола гӀулакх дар — харц дувцеи, малар мелгеи гӀаьле увзалгеи юкъе а долаш.

Школе а мена волаш аха ваьлар Баьта. Школе мел волча дешархочул дикагӀ кийчвенна лелаш а хилча, аракьа боккхийчарш хьакхашта ваьнна. моллагӀдоа гӀулакх леладеш а хилча, школера шийн хьехархой кхычa дешархойел эргагӀ ше доархӀаш а. ше мо воа сагдешархо шоай школе хиларах боккхий беш а хӀапа бац, аьнна, масаепа охцавала волавелар Баьта. Цу тайпара йоккха уйла а йолаш, харцахьа лела ма ваьлла а школера дӀаваьнкхар из. ТӀакха цӀенна а шийна а беш пайда а боацаш, юрта юкъе лела ваьлар. Эггара шиш хила а бе волла а везача хинна, сов боча волаш, нанас шийн доларе а валийта, во мел йола рамал а Ӏомаяь дӀаволавенна Баьта шоай ловлахочун — дезал а боацаш цхьаь яхача йоккхача сага — етт лочкъабарах нибахта ваха, кхо шу а даьнкха, цӀавенавар. шийна цхьана деша баьгӀача новиъостешна итт класс йисте яьнкхача бӀаьстий. Деррига дегӀ йоазонаш даь а, массе тайпа мӀрча сурташ дийхна а, дегаь дар цун. Царех пхьаи сурта тӀа дар картий баьъа тузи, боана яр мо бетт а йолаш, кхалсага кортен къаракъа шушеи велен. Цу кӀала даь йоазув дар, котамо мӀараш хьенхаш ядича мо: ер да со хӀалаквер, аьнна. Иштта цу тайпа йоазонехи суртехи дега дегӀ тӀехкарашка кхачалца дерзана а даьккхе, Ӏурра коа юкъе кулгаш дила оттар Баьта, наьнага хий ӀотӀа а кхерзийташ. Селла заделл гӀулакхи доацаш вола из иштта воаллаш бӀаргавайча, сов из гоама волаш, тугаш а техе, шийн дезар де оттар, шийн гӀулакха араваьнна моллагӀа гонахьара ловлахо. ХьалхагӀа, из сов боча деш хинна Ӏунал хӀапз цох ца юхьаш деш яр нана. ФуннагӀа даь из воалле а нана цунга хӀама ала юхьаш яцар. Юхь йоагаль а, наьнага ала тоам мел боацар аьнна а ца Ӏеш, качвахе лата а кийча волаш воӀ вар. Насе селла Ӏухал деш, боча кхеваьр. Наст-наста дагадоегӀар Насена «гӀатти хьегаш нъа-м даьра да Ӏа хьегар. Цу кӀаьнках тӀехье хургъя мотташ дешийн Ӏа мел леладер. яхаш, вешийн исташа шийга оалаш хиннар. Бакъда, цар шоай къонгаш могабеш хиларах, царцарча яхьа шийн вар могаве оттар Наси а.

— Денал долаш хила везаа маӀа саг, дика а во а ше де веннар дергдолаш, — оалар цо, — аьнар деш веце а, са кӀаьнак-м денал долаш ва.

— Фуд из, ва йоӀ, — оалар цох цӀи кхоабача вежарий исташа, — денал хинна цо даьр? Яла а яха а ца могаш йоаллача йоккхача сага етт-м бигаб цо. дала оарц а доацаш, из мисканг йоландаь. ХӀаьта шийна кӀала мел диса хьа кепиг цӀагӀара дӀа а кхухьаш. юрта юкъе къаракъаш а мел цо. Мала хӀама доацаш висача дийнахьа, урпай нлли а доахаш, цигта беша Ӏийне вижа а улл. Из да из цун денал? Бай весча ма хилда иззамо денал а иззамо тӀехье а.

Из шийга аьлча, юха ала хӀама а доацаш юсар Наси. ХьалхагӀа ше воӀах деш хинна доккхал а хӀапа цох хиннар а дагадехе, дог лазар цун. Дукха ха йоацаш веха нахаца лийта батт а йохаль чуцвеча, Насе вежараша а кхоачарах болча гаргарча наха а саг йоалайнча тоалургва из, аьнна, дийца чӀоагӀдаьдар Баьте гӀулакх. Цудухьа гаргарча наха ӀаьлийЮртара шийна йицача сагах бӀаргтоха ваха нийчлуш вар хӀапз Баьта.

(ДӀахьададар хургда).

Кердадар хьалдоацаш, наха юкъе из дебадаш хьинаре къаьхьег республика дукхача загсаш. Из болх дика лелабечарна юкъе я Малгобека городской ЗАГС а. Цу даькъа дикагӀа дӀоагӀа хӀамах лархӀе дезаш да керда хьахиннача бера торжественни регистрацеш, Даьлен гражданин из хилархах дола тешал дӀадалар.

МоллагӀча халкъа вахара къисап, цун культурно дегӀадана хилара боарам хьагойт цу халкъа обычаеша, традицеша, обрядаша.

Керда сег хьахиларца юезаенна обряд дукхача хана денз йолаш я, бакъда, вай заман къаьнарча формана керда чулоацам бениаб. Ӏалаьмате доккха а массаболча даьшенойноша хьаллаца дезаш а де социалистически общество керда сег тӀакхетар торжественни хьаво белгалдоаккхаш йола обряд.

Кердадар хьаллаца

Город Малгобекарча «Октябрь» яхача культуре ЦӀагӀа дегаш гӀоздаьле боагӀа керда дезалхо тӀакхийтта дай-ноаной. Уж укхаза торжественни хьале тӀаэц, цар керда дезалхо малха валарах дола тешал дӀаоу.

Доакха цӀей хул культура ЦӀагӀа керда гражданаш малхабаларца даькъале буецаш, клубе хьалкашкарча пена тӀа сигала бесерен розовни лентаца кхьала байремзаш агӀа хӀара дӀаэзбаш болча кӀаьнкий йиӀигий сиз, лоахаш музыка а йолаш тӀаэц шоай керда дезалхо кара а волаш боагӀа дай-ноаной укхаза.

Царга моершал а хоатт, Советски Союза керда гражданин гӀаэцаш «Дезалаш бракаэн доаче Российски Федерации ЗаконагӀа ма доаттӀара гӀуланк ду торжество дӀакьош волча клуба вилало Газдиев Мухьмеде, ЗАГСа городской отдела заведующе Арчакова Лидас.

Иштта дар дукха ва йоацаш ГагиевгӀар Мареми Михьийлаи, МеербиевгӀар Хьалимети Тузанеи дуьйашка къонгаш малха баларца дувзаденне а.

Бер хьахиннача дийзахьа денз даьшта-ноаноашта хьалхашка довзаа общественни декхар отт вай Даьлен бизза гражданаш болаш уж хьалкхебелга. Дай-ноаной декхарах аттачарах дац, дезале бер хьахиларца юезаенна керда проблемаш хьахул, цудухьа чӀоагӀа лоархӀаме да бер хьахиначе хьалкарча дийнахьа денз дезале вӀашин дагаре хоаш, шоайна хилача гӀо де кийча болаш хилар. Массарра аьлча, дезале барт хилар. ХӀаьта цхьена, берт а болаш, «кердача обрядагӀа шоай бера торжественни хьале регистраци ейта бахар а цунца доагӀаш ва.

Дуьйашха даьча бераште торжественни регистраци ей Ӏац Малгобекерча культура ЦӀагӀа. Цунна доле тешал дер дукха хе йоацаш шоай вахлагӀа доача бераште регистраци а бехьне БогатыревгӀар Мариям Ӏалеудини, Мареми Бабери, иштта кхьиберашь. Цар дезалешка бераште боагӀа хамбам балере къьастте йола опыт я.

Вай паччахьалкхено советски халкъа йовзхо ец денъ цунца цум дика а ва е. Цудухьа Советий Ӏаьдала вилало — халкъа депутатий Малгобекски городской Совета депутата Мерзоев Микьиля керда даьча берий даьшта-ноаноашта торжественни хьале дӀалу таханарча бераша шоай кхайтта шу даьлча цар хьа а беьста дешергдола книгаш чудоахе бот, бераште лаьрзӀа игрушкаш. ЦӀабонаш боле дай-ноаной шоай бераца цхьана цӀабут лаьрзӀача автобусаца.

Керда дезалхо тӀакхийттача даьша-ноаноше массане а баькьалье да из керда обряд хьаллаьцча, советски хьаставерча вахарца боагӀача бесса гӀа боахаш кхича.

М. ГАЗДИЕВ,
Малгобекарча «Октябрь» яхача культуре ЦӀен методист.

Дезала кхуврч

Берий шовкъ.

И. ПЛИЕВА фотоэтюд.

Сакъердане дувцар

Цкъа дезал хиннаб. Мар харцле хоаш хиннав, сесага харцле хоаш хиннадац. Цкъа, бакъда, мара дагадехад из а харцле Ӏомае, аьнна.

— Сесаг, ладувгӀал аз хьайга оалачунга, — аьннад мара.

— ЛадувгӀ аз, — аьнна, жоп деннад сесага.

— Нагахьа санна со эттош сег вайцига воагӀа, со цӀагӀа вац ала везь.

— Мегаьд, аргдь аз цӀагӀа вац, — аьннад сесага.

Мар Ӏовиона дукха ха ялалалье нелаьргӀа тата даьд. Сесаг араьлча, наӀар тӀа леттош ше къонах хиннав. Моаршал хаьтта, хаттар дӀа а хьа а дель даьлча, хьешаша хаьттад, цӀендa цӀагӀа вий, из везаш даьхнадер хьо, аьнна. Йист ца хулаш цкъа кӀезига хе а яьлча, сесага аьннад:

— Даьра, бешка цӀагӀа а вац.

— Даьллаьцтий, сесаг, — аьннад хьешаше, — вӀалле а из цӀагӀа вене, арваьлийтаьлаь из.

Цамагарах лораде бераш

УнахцӀено лораярех из чӀоагӀьярен проблема къаьстта яра отт берий деша лаха ха тӀаккхоачача хана. Цудухьа хиланза заргдоацар да дезалеи деша даха ха йоачача берий утреждениешкей царгара дӀадехараш цхьа бокъонаш лораелга хилар. Къаьстта даьша-ноаноша терко тӀаякхийта езаш да бераш шоай хаммахьа ӀоацштатӀадилла декхар кхочашдеш, аьннача хала ловзараш чакхдаха ховш Ӏомаделга. Иштта кхетам била беза бераштa, заналиваш, Ӏуйранара зарядка е Ӏомабеш.

Бераш шоай дегӀа тӀара цӀена хила Ӏомаде деза: сихен цӀенеи кулг-юхь дила, саго дагадохийта ца дезаш хӀама даале хьалха, хьайбашца лайзачул е моллагӀа бӀехача хӀамах кхийттачул тӀехьагӀа цӀена кулгаш дила, Ӏовужаш когаш била, хӀама дийьчул тӀехьагӀа бага хий кхарза, цергаш цӀенье, даим кертах ехи хьехка, мосаш нийсъаь хила, кхайкавича е Ӏиршинг даьлча бага тӀа кулг лаца. Бераш иштта кхетале деза цӀено езаш хила, шоаш хьал ма гӀайттинге а мотт хьалбаккха.

Ӏалаьмате боккха лоархӀам болаш да вӀамига долча хана деза бер Ӏохайна дагӀача, хӀама дуача хана нийса, букъ гоам ца беш дагӀа Ӏомадар. Ихы кӀеэнгагӀа лоархӀам болаш дац бер хӀама хоза, ял, урсах. мӀарах, салфетках пайда эца Ӏомадар, пӀелгаш, бӀараш, чӀоагӀа хӀамаш бага ца ехийтар. Цу гӀулакхо мочхалаш а царгаш а толхаю. Даьшаноаноша теркале дезаш да хьайбайх, заьттагӀара хьалтӀайоалача хӀамаех бераша кулгаш детӀача хана, царга гигиена бокъонаш лораяйтилга, кулг-карарча къахьегаме мааш долча маьхех, кӀодах пайда эца уж Ӏомаделга.

Бера гигиенически бокъонаш Ӏомаеча боккха лоархӀам болаш да цун шийн баракъа, кога гӀирс цӀенбара лаьрхӀа йола хӀамаш хилар, бера гӀоанага хьежна хӀама дил истол а болх бе къаьстта моттиг а, иштта гимнастика, закаливани е хьалаш хилар.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

Цхьаболча даьша-ноаноша тесса дут берий цергашта доал дар саппа йола гигиенически процедура. Берий бешамашка ухаш дола бераш шоай цергаш цӀенъе декхарийла да цӀагӀа, дига дӀадахале. Уж иштта цӀенъе еза бераш Ӏомаде деза: щетка тӀоада а пь цу тӀа паста е порошок ӀотӀайилла еза, лакхера цергаш лакхера лохе ӀоцӀенъе еза, хӀаьта лохехьаръяраш лохера лакхехьа хьал-цӀенъе еза.

Бераштa гигиенически кхетам балара дика гӀулакх да царна тайп-тайпара ловзараш Ӏомаделга. Масала, «ЙиӀиги-папси» яха ловзар. Цу ловзарах ловзача хана нанна карагӀдаргда гигиенически бокъонаш лораелга ловзарпа кердаланкхийта. Берий сакъердам боха а ца беш меллашха хьалхваникха деза: «Вай йиӀиг ӀоПижа-м йоал, бакъда, когаш билиза-л юк из» иштта кхылолчох а. Гигиена знанеш чӀоагӀлу бераш больницах, школах, иштта кхылоача ловзарах ловзача хана в.

Цу хьакъехьа берашца беседаш еча хана пайда эца мегаргба книжкех. УнахцӀено лораяра, гигиенах йолча бокъонашта пар теркаи тӀа бодийташ.

ЛаьрххӀа йола гигиенически бокъонаш лораe Ӏомале деза бераш хьайбашта гӀулакх деча хана а. Уж дӀакхетале деза: ков а цӀагӀа а лелалеча хьайбаша, къаьстта да воацаш дараша, моллагӀа лазар дӀа-хьа доарялле тарлу, цудухьа бе дехка мегаргдац ери леда цисиаш, жӀалеш, кхокхарч. Царца лайза ваьлча, цӀендаь кулгаш дила деза.

Бер геттара зӀамича долаш хьахул осанна. Деша даха ха йоацача берий тӀехка-мышечни аппарата цхьадолча тайпаца (бера тӀехкаща чачкхамаш дукха, букъа, чен, фоарта мышцаш ледара хиларо) атта толхаю осанна. Из талхара бахьанех да берий режим, цар болх бу моттиг харцахьа вӀаштӀехьаккхар. ЧӀоагӀа лоархӀаме да бераша кулгашца боах беча хана, дегӀ боагӀача боараме лелипар. Бер истола хьалхашка Ӏохоале деза букъ тӀадагӀача гӀандах дӀатеха а болаш. истола тӀара цун бӀаргашка кхачалца уроттабьча пхьарсе голнигагара пьина кулга пӀелгашна кхачалца юкъ хила еза.

Бераш деша дахале йола ха уж духовни физически эттара чӀоагӀагӀа дегӀадоагӀа ха я. Цудухьа малагӀча гигиенически социальни хьалашка бер дегӀаларах тийшца да из физически хьакъал долаш, правственни дика гӀулакхаш доахаш хьалкхер.

М. САБАУРИ,
санитарни просвещение республиканскийе ЦӀен лор.

Сесаго кхарахь хеди волча хирага:
— «БӀехал санна цу бӀоагӀах хӀана хьерч хьо? Къаракъа шуна я-ц меттад хьона аз?

ВоӀо дахаг:
— Вота, со харцаха ца делар хьайна дене, цига мукъагӀа фаьлг беша сона.

Дас воашахочунга:
— Хьажал, иштта денал долаш воӀ кхуьяш латт са!

Х.-В. ИСРАИЛОВА сурташ.

Г. С. Елизаров

1984-ча шера 25-ча июне шийн 88 шу долаш кхелхав 1918-ча шера дена КПСС член хинна, союзни лоархӀаме персональни пенсионер вола Григорий Сергеевич Елизаров.

Г. С. Елизаров ваьв 1896-ча шера Пензенски губернерча Наровчатски уезде Веденяпино яхача юрта. Къахьегама никъ цо дӀаболабаьб шийн кхойтта шу даьлча. 22 шу мара хиннадац цун волостной исполкома председателалла хьожаьвача хана. 1923-ча шера г. Пензе совпартшколе воххийт из. Дийна ваьнначул тӀехьагӀа халкъа боахаме тайп-тайпарча гӀулакхашка хул.

1937 — 1940 шерашка партийно - советски болх баьб: «Старогрознефть» тресте парткабинета заведующи волаш а, цул тӀехьагӀа райсовета кадрай заведующи волаш а.

1945 — 1962 шерашка «Трансмаш» заводе тайп-тайпарча гӀулакхашка волаш къахьийгад цо. 1962-ча шера дена персональни пенсионер вар.

Шийн хьахала болх Г. С. Елизарова бувзар юкъарча вахаре хьинаре даькъа лацарца. Граждански а Сийлахь боккхача Даймехка а тӀемай доакъашхо волча цо боккха терхам тӀабоххийтар районашкара къахьегамхой, хьалха нагирхой, тӀемапатриотически кхетам лун хьалкхебара.

Григорий Сергеевич чӀоагӀа сий деш а лоархӀаш а вар партийни а советски а активашна. Ше болх беш хиннача массе а гӀулакхашка цо хьахьекхар парте а, Даймехка а, Советски халкъа а гӀулакхашта ше тешаме хилар.

Паччахьалкхено лаькха мах баьб Г. С. Елизарова гӀулакхий. ВорхӀ медаль еннай цунна, «КПСС мугӀарашка 50 шу» яха сийлен знак еннай. Парте тешамерча воӀах Елизаров Сергей Григорьевичах бола сийрда дагалоаттам лилла а бахаргба тха дегашка.

Накъостий група.

САЛОӀАЧА ДЕНОШКА

30 ИЮНЬ

С. М. Кирова цӀерагӀа культуран салоӀарен парк. 9 сахьат даьлча денз болх беш хургья аттракционаш. 10.00. «Къулбаседа Кавказа композиторий иллеш» яха радиоконцерт. 13.00. Массовни майда. Массови ловзараш, викторинаш. 14.00. Спорта майда. Теннисах йола спортивни хьаьш. 18.00. Къайла театр. «Красный молот» завода культура ЦӀен художественни самодеятельноста концерт. 20.00. Кинолектори. «Иллеш дийн» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 8.00. «УнахцӀено» яхача группе заняти. 10.00. Болх беш я ловзоргий автоматаш. 17.00. «УнахцӀено» яха радиолектори. 19.30. Абаи цӀерагӀа Казахски Паччахьалкхен оперни балетни академически театра искусствий мастерий концерт.

1 ИЮЛЬ

С. М. Кирова цӀерагӀа культуран салоӀарен парк. 9.00. Сахьат даьлча дена болх беш я аттракционаш. 10.00. «Форда тӀа гӀулакх деш бараштa» яха радиоконцерт. 13.00. Массовнай майда. Тайп-тайпара ловзараш, сакъердама состязанеш. 18.00. Кинолектори. «Дин кхалсагӀ» яха лекци. 18.00. Къайла театр. КНМ яхача клуба художественни самодеятельноста концерт. 20.00. Кинолектори. «Иллеш дийн» яха кинофестиваль.

Химиках культура Дворец. 10.30. «ДоттагӀий хоровод» яха ловзоргий программа. 11.00. Фаьлг болча кинонизбар. 14.00. Волейболах йола спортивни хьаьш. 18.00. «СССР — доаза дехьарча хьаьший бӀаргашцу» яха кинообозрени.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

СПОРТ

НАУРЦАШ ХЬАЛХАВАЬННАВ

Хьалхарча лиге ловзаш йолча мотобола командаша дӀаболабаьб Советски Союза хьалхара моттиг яккхара йолча яхьий шоллагӀа го.

Цу яхьий беррига хьалхара го чакхбаллалца хьалхале лелаеш хьаера Латвера «Жамуттехника» яха команда. Цул кхо очко тӀехьагӀаш яр Наурера «Виноградарь». Бакъда, шоллагӀча гон хьалхарча шин ловзаре цхьа очко мара ялкхаяц литовцашта, хӀаьта вай мехкахоша — йиъ очко. ТӀехьара, литовцашца шоай хиннача вӀашагӀкхетаре кот а баьнна, очкаш цхьатарра яле а, наурцаш царел хьалха баьлар.

Из вӀашагӀкхетар хидар Науре. Ловзар дӀадоладелча денз аьттув фусамлашкахьа бар. Эггара хьалхара бургаш литовций наӀарашка чутехар вар спорта дуней халкъашта юкъерча класса мастер Зубов Василий. ШоллагӀа йоа бургаш хьакхашта чутоха аьттув баьлар ловзаш волча тренера Такулов Александра.

ХӀанз «Виноградарь» хьалхарча моттиге я.

«ТЕРЕК» КОТЪЯЬННАИ

27 июне «Терек» ловзаш хилар Таганрогерча «Торпедаца».

Из вӀашагӀкхетар чакхдаьлар счет 1:0 йолаш «Терек» котйоалаш.

А. ИЗМАИЛОВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

30 ИЮНЬ
II ПРОГРАММА

17.00 — Документальни фильм.
17.15 — Изобретательий рационализаторий денна хеталь йола передача.
19.10 — Мультфильм.
19.20 — «Нохч-ГӀалгӀайчен дий».
19.30 — Абая цӀерагӀча Казахски паччахьалкхен Ленина орден лелаеча академически операн балетан театра искусствай говзанчий концерт.

РАДИО

30 ИЮНЬ

7.20 — Керда хабараш (эрсий меттала).
7.25 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
7.30 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.35 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
10.15 — «Халкъ дешаш» (гӀалгӀай меттала).
10.35 — Реклама (эрсий меттала).
11.00 — «Хьона, Даьхе, сатечун дог» (эрсий меттала).
11.30 — «Сага дукха къовсам йоаттабеш» (эрсий меттала).
12.00 — «Литературни Нохч-ГӀалгӀайче» (нохчий меттала).
13.00 — «Социалистически интернационализм, идеологически къовсамаш». Беседа (эрсий меттала).
15.15 — Изобретательий рационализаторий денна хеталь дола концерт (эрсий меттала).
18.00 — «Музыкальни почта» (гӀалгӀай меттала).

УКВ

17.00 — Сайранара музыкальни программа.
17.41 — «Къона оазаш» яха концерт.
18.00 — Халкъа ашараш.
18.33 — Нохч-гӀалгӀай илланчий ашараш.

1 ИЮЛЬ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан никъ» газета обзор.
7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
7.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаттам (эрсий меттала).
8.25 — «Шоана хоза хета ашараш» (эрсий меттала).
11.20 — «Мила а да ваха». Юрта боахама къахьегамхошта хетаь музыкальни программа (эрсий меттала).
18.00 — «Школьный глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
18.30 — «Къона тӀехье» (нохчий меттала).
18.00 — «Илланца доттагӀаш доцчарна» яха концерт (нохчий меттала).

УКВ

18.00 — «XX-ча йӀшнерий дуьтаниг».
18.45 — Диалоги концерт.
19.00 — «Зама» яхача ансамбла концерт.

Хоттам

Тахан республике гӀоалей Грозная хувцалуш моржаш а йолаш йоачан а йоацаш. Малхболалехьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура Республике 25—30, Грозне 28—30 градус йоалал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмеи хувцалуш моржаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп - тайпарча оагӀонашкахьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температуре Республике 11—16, дийнахьа 25—30 градус йоалал йолаш хилен тарлу.

ЗУ Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителан — 2-85-07; бехктхонна секретара — 2-84-89; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культуре — 2-64-75; кехаши — 2-65-64; корректорске — 2-59-88.
НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-89; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-65-64; корректорская — 2-59-88.

Газет арадувла шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ00152. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковский, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2853.